قصص سُورة ގެ މާނަ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورة القصص — އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٨٨)

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا۟ عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِٱلْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْىِۦ نِسَآءَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِى ٱلْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِىٓ ۖ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾

ލުޣަތު

طسٓمٓ ﴿١﴾ = މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ޙަޤީޤަތުގައި ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ. ❁ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ = އެއީ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ. (يعني: މިއީ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ.) ❁ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ / ނުވަތަ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ. ❁ نَتْلُوا۟ عَلَيْكَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަވައިދެއްވަމެވެ. ❁ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ = موسى عليه السّلام އާއި فرعون ގެ خبر ތެރެއިންނެވެ. ❁ بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި. ❁ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ = އީމާންވާ ބަޔަކަށް. ❁ إِنَّ فِرْعَوْنَ = ހަމަކަށަވަރުން فِرْعَونُ ❁ عَلَا فِى ٱلْأَرْضِ = (مصر ގެ) ބިމުގައި ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވެގެންވިއެވެ. ❁ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا = އަދި އޭނާގެ أهل ވެރިން فِرْقَة ތަކަކަށް ހަދައިފިއެވެ. ❁ يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ = އޭގެތެރެއިން އެއް جماعة އެއްގޮތުން ނިކަމެތިކޮށްލާ ބަލިކަށިކުރަމުންނެވެ. ❁ يُذَبِّحُ أَبْنَآءَهُمْ = އަދި އޭނާ يعني: فرعون - އެމީހުންގެ ފިރިހެންދަރިން މަރަމުންނެވެ. ❁ وَيَسْتَحْىِۦ نِسَآءَهُمْ = އަދި އޭނާ އެމީހުންގެ އަންހެންދަރިން ނުމަރައި ދޫކޮށްލަމުންނެވެ. ❁ إِنَّهُۥ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވީ ❁ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ = فَاسِدُ ކުރާމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވަނީ އާލާވަންތަކަމާއި ރަޙްމަތާއެކު ބޮޑުކަން ދެއްވުމަށެވެ. ❁ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ = ހަލާކުވެރިކޮށް ނިކަމެތިކުރުވެވިފައިވާ މީހުންނަށެވެ. ❁ فِى ٱلْأَرْضِ = (مصر ގެ) ބިމުގައި. ❁ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން إمام ންކަމުގައި ލެއްވެވުމަށެވެ. ❁ وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން އެއީ ވާރުތަވެރިންކަމުގައި ލެއްވެވުމަށެވެ. ❁ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް (مصر އާއި شام ކަހަލަ) ބިމުގައި ހަމަޖައްސަވައި ދެއްވުމަށެވެ. ❁ وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ = އަދި فرعون އާއި هَامَان އާއި ❁ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم = އަދި އެމީހުންގެ ލަޝްކަރުވެރިންނަށާ އެމީހުންގެ ... ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދައްކަވާށެވެ.

ސިފައިންނަށާއި. ❁ مَّا كَانُوا۟ يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ = އެމީހުން ބިރުގަންނަ ކަމެއްގައި ވީ ކަންތައް ❁ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ = އަދި މިވަންހަރަސްކަލާނގެ موسى عليه السّلام ގެ މަންމައަށް إلْهَام ކުރައްވީމުއެވެ. ❁ أَنْ أَرْضِعِيهِ = ކަލޭގެ އެކަލޭގެފާނަށް ކިރުދީ އަރުއްވާށެވެ. ❁ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ = އަދި ކަލޭގެ އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ބިރުގަތުމުން ފިރުޢައުނުގެ ކިބައިން. ❁ فَأَلْقِيهِ فِى ٱلْيَمِّ = ފަހެ ކަލޭގެ އެކަލޭގެފާނު ކަނޑަށް އެއްލާލާށެވެ! ❁ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِىٓ = އަދި ކަލޭގެ ބިރުނުގަނޭ ފިރުޢައުނަށް ނުވާނެކަމަށެވެ! އަދި ހިތާމަވެސް ނުކުރައްވާށެވެ! ❁ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ = ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަރަސްކަލާނގެއާއި ކަލޭގެ އަރިހަށް އެކަލޭގެފާނު ރައްދުކުރައްވާނޭ ކަމަށެވެ. ❁ وَجَاعِلُوهُ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ލައްވާނަކަމަށެވެ. ❁ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ = رسول ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١) طسم މިއަކުރުތަކާއި ބައެއް ސޫރަތް ފެށޭތާ ހުންނަ ވަކިއަކުރުތަކަކީ އަކުރުތަކެކެވެ. މިއަކުރުތަކުގެ އެތެރެ މުރާދު ދެނެވޮޑިގެންވަނީ خاصّ ގޮތެއްގައި ހަމަ الله އެވެ.

(٢) މިއީ ބަޔާންކޮށްދޭ ފޮތުގެ يعنى: ކީރިތި قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ.

(٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) موسى عليه السّلام އާއި އަދި فرعون ގެ خبر ކަލޭގެފާނަށް މިވަންހަރަސްކަލާނގެ حقّ ގޮތުގައި ކިޔައިދެމެވެ. (މިޤިއްޞާ ފައިދާކުރާނީ إيمان ވާ ބަޔަކަށް އެއީ ފައިދާކޮށް އެންގޭނެއެވެ.)

(٤) ހަމަކަށަވަރުން فرعون (مصر ގެ ބިމުގައި) ބޮޑާވެ މަތިވެގެންވިއެވެ. އަދި އެބަޔަކުގެ أهل ފިރިހެން އެކިއެކި فِرقة ތަކަކަށް ހަދައިލައިފިއެވެ. އަދި އޭގެތެރެއިން އެއް جماعة އެއްގެ މީހުން ނިކަމެތިކޮށްލައި އަޅުވެތިކޮށްލައިފިއެވެ. އެއީ بَنى إسرائيل އެވެ. އަދި އޭނާ އެމީހުންގެ ފިރިހެންދަރިން މަރައި އަންހެންދަރިން ނުމަރައި ދޫކުރެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވީ ފަސާދަވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٥) އަދި މިވަންހަރަސްކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނެވީ ބިމުގައި ނިކަމެތިކޮށްލެވިފައިވާ މީހުންނަށް އޯގާތެރިވުމަށް އަދި ދަރުމަވަންތަކަމުގެ ނިޢުމަތް ދެއްވުމަށެވެ. އެމީހުންނަކީ بَنى إسرائيل މީހުންނެވެ. އަދި މިވަންހަރަސްކަލާނގެ އެމީހުން އެއީ إمام ންކަމުގައި ލައްވައި (ވެރިންކަމުގައި ލައްވައި) އަދި (فرعون އަށްފަހު) އެމީހުންނަކީ ބިންގަނޑުގެ ވާރުތަވެރިންކަމުގައި ލެއްވުމަށެވެ. (އެއީ مصر ގެ ބިންގަނޑެވެ.)

(٦) އަދި މިވަންހަރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް (مصر އާއި شام ކަރައިގެ) ބިމުގައި ހަމަޖެއްސެވުމުގައި تَمْكِيْنُ ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އަދި فرعون އަށާއި هامان އަށާއި އަދި އެދެމީހުންގެ ސިފައިންނަށްވެސް އެމީހުން ބިރުން އެއްގަ ކަންތައް ދައްކަވުމަށެވެ. (އެކަމަކީ بَنى إسرائيل ގެތެރެއިން ފިރިހެން ކުއްޖަކު އުފެދި ބޮޑުވުމެވެ.)

(٧) އަދި މިވަންހަރަސްކަލާނގެ موسى عليه السّلام ގެ މަންމައަށް إلْهَام ކުރައްވައި އަންގަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެ އެދަރިކަލުންނަށް ކިރުދީ އަރުއްވައިދޭށެވެ! އެދަރިކަލުންގެ މައްޗަށް (فرعون އާއި އޭނާގެ ސިފައިންގެ ފަރާތުން) ބިރުގަތުމުން ފިރުޢައުނުގެ ކަލޭގެ އެދަރިކަލުން ކަނޑަށް (ނީލް ކޯރަށް) އެއްލާލާށެވެ! އަދި ކަލޭގެ (އެދަރިކަލުންނާމެދު) ބިރުނުގަނޭ ފިރުޢައުނަށް ހިތާމަވެސް ނުކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިވަންހަރަސްކަލާނގެއާއި ކަލޭގެ އަރިހަށް އެދަރިކަލުން ރައްދުކުރައްވާނޭ ކަމަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއީ رسول ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންވާ ބޭކަލަކުކަމުގައި ލައްވާނަމެވެ. (ދެން އެކަލޭގެ ފިރުޢައުނުގެ ގެއަށް އެދަރިކަލުން ލައްވައި ނީލް ކޯރަށް ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ.)

فَٱلْتَقَطَهُۥٓ ءَالُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا۟ خَٰطِـِٔينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ ٱمْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّى وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَٰرِغًا ۖ إِن كَادَتْ لَتُبْدِى بِهِۦ لَوْلَآ أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِۦ قُصِّيهِ ۖ فَبَصُرَتْ بِهِۦ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ ۞ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ ٱلْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰٓ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُۥ لَكُمْ وَهُمْ لَهُۥ نَٰصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَٰهُ إِلَىٰٓ أُمِّهِۦ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

ލަފްޒީމާނަ

فَٱلْتَقَطَهُۥٓ = ފަހެ އެދަރިކަލުން ހޯދައިގެން ނަގައިފިއެވެ. ❁ ءَالُ فِرْعَوْنَ = فرعون ގެ މީހުން. (އާއްމުގެ އަރިހުގައިން
لِيَكُونَ لَهُمْ = އެއީ އެދަރިކަލުން އެމީހުންނަށް ވެވަޑައިގަތުމަށެވެ. ❁ عَدُوًّا وَحَزَنًا = عَدُوّ އެއް ކަމުގައްޔާއި އަދި
ހިތާމައެއްކަމުގައި. ❁ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ = ހަމަކަށަވަރުން فرعون އާއި هامان އާއި. ❁ وَجُنُودَهُمَا = އަދި
އެދެމީހުންގެ ލަޝްކަރުންނާއި. ❁ كَانُوا خَٰطِـِٔينَ ﴿٨﴾ = އެމީހުންވީ ކުށްވެރިން ކަމުގައެވެ. ❁ وَقَالَتِ ٱمْرَأَتُ
فِرْعَوْنَ = އަދި فرعون ގެ އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّى وَلَكَ = އަހުރެންނާ ކަލޭގެ ދެލޯގެ
ފިނިކަމެވެ. ދެމީހުންނަށް އުފާވެރިކަމެއްކަމެވެ. ❁ لَا تَقْتُلُوهُ = އޭނާ މަރައި ނުލާށެވެ!. (މަނިކުފާނު އޭނާ ނުމަރާށެވެ.!)
عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ = އަހުރެމެންނަށް مَنْفَع ކުރުން އެކަށީގެންވެއެވެ. ❁ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا = ނުވަތަ އަހުރެމެން އޭނާ
ދަރިއެއްގެ ގޮތުގައި ބަލާނީމެވެ. ❁ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ = އަދި އެމީހުންނަކަށް إحْسَاس ވެސް ނުވެއެވެ. ❁
وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ = އަދި موسى عليه السّلام ގެ މަންމަގެ ހިތްމުބާރަކު ވެއްޖެއެވެ. ❁ فَٰرِغًا = ހުސްވެގެން (موسى
ގެފާނުގެ خيال ނޫން އެހެންހުރިހާ خيال އަކުން ހުސްވެގެން) ❁ إِن كَادَتْ لَتُبْدِى بِهِۦ = އެކަމަނާ
އެކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ބުނުން ގާތްވެގެންވިއެވެ. ❁ لَوْلَآ أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަމަނާގެ
ހިތްމުބާރަކު ނިހިގުޅުއްވިނަމަ. ❁ لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ = އެކަމަނާ مؤمن ންގެތެރެއިން ވެވަޑައިގަތުމަށެވެ. ❁
وَقَالَتْ لِأُخْتِهِۦ = އަދި އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުގެ أُخْتُ ކަމަނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. قُصِّيهِ = ކަމަނާ
އެކަލޭގެފާނުގެ أَثَر އާއި تَبَعَ ވާށެވެ.! (އެކަލޭގެފާނަށް ފަހަތުން ބަލާށެވެ!.) ❁ فَبَصُرَتْ بِهِۦ = ފަހެ އެކަމަނާ
އެކަމަނާއެކަލޭގެފާނު ދުށްވިއެވެ. ❁ عَن جُنُبٍ = ދުރުން. ❁ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ = އަދި އެމީހުންނަކަށް إحساس
ވެސްނުވާ حال . ❁ ❁ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް مَنَعَ ކުރެއްވީމެވެ. ٱلْمَرَاضِعَ =
ކިރުދޭމީހުންގެ. ❁ مِن قَبْلُ = މީގެކުރިން. (މަންމަގެކުރިން) ❁ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ = އެ أُخت ކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަލޭމެންނަށް އަހުރެން އިރުޝާދުކޮށްދޭންތޯއެވެ؟ ❁ عَلَىٰٓ أَهْلِ بَيْتٍ = ގެއެއްގެ أهل ވެރިންގެ ދިމާލަށް. ❁ يَكْفُلُونَهُۥ
لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އެމީހުން އެކުއްޖާއާއި حوال ވާނޭ. ❁ وَهُمْ لَهُۥ نَٰصِحُونَ ﴿١٢﴾ = އަދި އެމީހުން
ވާނީ އެކުއްޖާއަށް ނަސޭހަތްތެރިން ކަމުގައެވެ. ❁ فَرَدَدْنَٰهُ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދަރިކަލުން ރައްދުކޮށްދެއްވީމެވެ.

❁ إِلَىٰٓ أُمِّهِۦ = އެދަރިކަލުންގެ މަންމަގެގާތަށް. ❁ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا = އޭގެ އެކަމަނާގެ ލޯ ފިނިވުމަށްޓަކައެވެ. އެކަމަނާ ހިތްހަމަޖެއްސުމަށެވެ. ❁ وَلَا تَحْزَنَ = އަދި އެކަމަނާ ހިތާމަ ނުކުރުމަށެވެ. ❁ وَلِتَعْلَمَ = އަދި އެކަމަނާ ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. ❁ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ = ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ގެ وعد ތެދު އެއީ حقّ ކަމެވެ.❁ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެކަމަކު އޭގެ ގިނަމީހުން. لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ = އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨) ފަހެ فرعون ގެ آل ނާ (އޭނާގެ އަހުލުވެރިން) އެދަރިކަލުން ހޯދައިގެން ގެންނެވީއެވެ. އޭގެ އެމީހުންގެ عدوّ އަކަށާއި އަދި އެމީހުންނަށް ހިތާމައަށްކަމުގައި ވުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން فرعون އާއި هَامان އާއި އަދި އެދެމީހުންގެ ސިފައިންވީ ކުށްވެރިންކަމުގައެވެ.

(٩) އަދި فرعون ގެ އަނބިކަނބަލުން (فرعون އަށް) ވިދާޅުވިއެވެ. (މިދަރިކަލުންނަކީ) އަހުރެންނާއި އަދި ކަލޭއާއި ދެމީހުންގެ ލޯތުގެ ފިނިކަމެވެ. ހިތްހަމަޖެހުމެވެ. އޭނާ މަރައިނުލާށެވެ.! އަހުރެމެންނަށް مَنفع ކުރުން އެކަށީގެންވެއެވެ. ނުވަތަ އަހުރެމެންގެ ދަރިއެއްކަމުގައި އެދަރިކަލުން ގެންގުޅެވިދާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް إحساس ވެސް ނުވެއެވެ. އެބަހީ: އެކަލޭގެފާނުގެ اللّٰه ކަންތައް ގެންދަވާނީ ކިހިނެއްކަންވެސް އެމީހުންނަށް ނޭނގުނެވެ.

(١٠) އަދި موسى عليه السّلام ގެ މަންމަފުޅުގެ ހިތްފުޅު ހުސްވިއެވެ (موسى عليه السّلام ގެ خيال ފިޔަވައި) އެހެން ހުރިހާ خيال އަކުން ހުސްވެއްޖެއެވެ. އެބަހީ: ހުރިހާ ވަގުތެއްގައިވެސް ވަނީ موسى عليه السّلام ގެ خيال އެވެ. މިމަންހަރުސަކާތުގެ އެކަމަނާގެ ހިތްފުޅު ނުހިފެހެއްޓިހިނދަކު އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުންގެ ވާހަކަ ފާޅުކުރައްވާނެ ގޮތްވެގެންދިޔައެވެ. (އެހެން އެހެއްދިވި އެކަމަނާއަށް (މިމަންހަރުސަކާތުގެ وعد ތެދު) ތެދުކުރައްވާމީހުންގެ ތެރެއިން ކަމުގައިވުމަށްޓަކައެވެ.

(١١) އަދި އެކަމަނާ (يعنى: موسى عليه السّلام ގެ މަންމަ) އެކަލޭގެފާނުން يعنى: موسى عليه السّلام ގެ أُخْت ކަމަނާ އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަމަނާ ގޮސް އެދަރިކަލުންގެ އަސަރުއޮތްތޯ ބަލާށެވެ. އެދަރިކަލުންނަށް ވީގޮތެއް ބަލާށެވެ. ދެންފަހެ އެ أخت ކަމަނާ ދުރުދުރުގައި ހުންގެން އެދަރިކަލުން ދެކެވިއެވެ. (އެއީ އެދަރިކަލުން ވަނީ فرعون ގެ ގަނޑުވަރުގައެވެ. އެދަރިކަލުންނަށް ހިތާނުން މިހެނު ވޭތާ ބަލަނީއެވެ!.) އަދި އެކަމަނާއަކީ އެދަރިކަލުންގެ أخت ކަމެއް އެމީހުންނަށް ކުޑަކޮށްވެސް ނޭނގެއެވެ. إحساس ވެސް ނުވެއެވެ. (١٢) އަދި މިމަންހަރުސަކާތުގެ އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމަގެ ކިރިން އެހެން އެއްވެސް ކިރުމައެއްގެ ކިރު އެކަލޭގެފާނަށް މަނާކުރެއްވީމެވެ. (އެކަލޭގެފާނު އެގަނޑުވަރުގައި ތިބިކިރުވެސް ފިޔަވެސް އެއްވެސް އަންހެނެއް ކިރު ނުބޮއްވިއެވެ. މުޅި އުޅަނދުވާލުގެ ކިރުމައިން އައިސް އެކަމާ އުޅުއެވެ. އެއްޗެހެއްވެސް ނުވެއެވެ. ދެންފަހެ އެދަރިކަލުންގެ أخت ކަމަނާ އެތަނަށް ވަދެ ދެންނެވިއެވެ. އެދަރިކަލުންނަށް ކިރުދީ ބޮއްވާ ކަންތައްކުރާނެ حوال ވާފަދަ ގެއެއްގެ أهل ވެރި ބަޔަކު ތަޖުރިބާކުރެއް ކޮޅު ބަލައިދެއްތޯއެވެ.؟ އަދި އެމީހުންނާއި އެދަރިކަލުންނަށް نصيحة ދޭ إخلاص ވެރިވާ ބަޔަކުގެ އެވެ. (ދެންފަހެ އެކަމަނާ إشارة ކުރީ އެދަރިކަލުންގެ މަންމަގެ ފަރާތަށެވެ. އެކަމަކު އޭގެ އެދަރިކަލުންގެ މަންމަކަމެއް އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. ދެން މަންމަ ގެންގޮސް އެކަމަނާ ކިރުދެއްވުމުން އެދަރިކަލުން ކިރުޖައްސަވައި ހިމޭނުވިއެވެ. ދެން އެދަރިކަލުންނަށް ކިރުދެއްވުމާއި އެދަރިކަލުން ބެލެހެއްޓެވުމަށް أُجُوْر ދެއްވާގޮތަށް މަންމައާއި حوال ކުރެއްވިއެވެ. އެއަކީ إشارة ކުރައްވައި ދެން މިއަންނަ އާޔަތުގައި وحى ކުރެއްވިއެވެ.

(١٣) ދެންފަހެ މިމަންހަރުސަކާތުގެ އެދަރިކަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމައަށް ރައްދުކޮށްދެއްވީމެވެ. އޭގެ އެކަމަނާގެ ލޯފަން ފިނިކަން ގެނައުމަށެވެ. އަދި އެކަމަނާ ހިތާމަ ނުކުރުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ގެ وعد ތެދު އެއީ حقّ ތެދުކަން އެކަމަނާ ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَٱسْتَوَىٰٓ ءَاتَيْنَـٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ ٱلْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَـٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ وَهَـٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۦ ۖ فَٱسْتَغَـٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ قَالَ هَـٰذَا مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۖ إِنَّهُۥ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَٱغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهُۥٓ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

ތަރުޖަމާ

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ = އަދި އެކަލޭގެފާނު بَالِغُ ވެ ގައިބާރުވެ ބާރުގަދަވިހިނދުން. ۞ وَٱسْتَوَىٰٓ ءَاتَيْنَـٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا = ޙިކްމަތްތެރިކަމާއި އެކަލޭގެފާނަށް دين ގެ فقه އާއި علم ދެއްވީމެވެ. ۞ وَكَذَٰلِكَ = އެފަދައިންނެވެ. ۞ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ = إحْسَان ތެރިންނަށް ޙިކްމަތްތެރިކަމާއި ޖަޒާދެއްވަނީ.۞ وَدَخَلَ ٱلْمَدِينَةَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ރަށުގެތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ = غَافِل ކަމުގެ ވަގުތެއްގާ حال ، غافل ކަމުގައިވީހިނދު.۞ مِّنْ أَهْلِهَا = އެރަށުގެ ރައްޔިތުންގެ. ۞ فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ = ފަހެ އެރަށުގެ ތެރެއިން ދެފިރިހެނުން ދެކެވަޑައިގެންފިއެވެ. ۞ يَقْتَتِلَانِ = ދެމީހުން ދެމީހުންނަށް ތަޅާފޮޅާ. ۞ هَـٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ = މިމީހާވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ دين ންނެވެ. (بنى إسرائيل އެކެވެ.) ۞ وَهَـٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۦ = އަދި މިމީހާ މިވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ عَدُوّ ންގެތެރެއިންނެވެ. (فرعون فبيلة ގެ قِبطى އެކެވެ.) ۞ فَٱسْتَغَـٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ دين ގައިވާމީހާ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން مدد އާއި އެހީއަށް އެދުނެވެ. ۞ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ = އެކަލޭގެފާނުގެ عَدُوّ ންގެތެރެއިންވާ މީހާގެމައްޗަށް. ۞ فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ = ފަހެ موسى عليه السّلام އުނގިލާގެ ގޮވަޅިގައި އަތްތިލުން ޖަހައްސަވައިފިއެވެ.۞ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ = ފަހެ އެމީހާ قتل ކޮށް އެކަން ނިންމަވައިފިއެވެ.۞ قَالَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ هَـٰذَا مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ = މިކަމަކީ މިއީ شيطان ގެ عمل އެކެވެ. ۞ إِنَّهُۥ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ = ހަމަކަށަވަރުން އެ ޝައިޠާނާއަކީ عَدُوّ އެކެވެ. އަދި މަގުފުރައްދާ އެއްޗެކެވެ. ۞ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ. ۞ قَالَ رَبِّ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭއަހުރެންގެ ربّ އެވެ! ۞ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ މިއަޅާގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖައީމެވެ. ۞ فَٱغْفِرْ لِى = ފަހެ މިއަޅާއަށް ފުއްސަވާނދޭވެ!.۞ فَغَفَرَ لَهُۥ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް

އެކަލާނގެ ފުއްސަވައިދެއްވޭ. ۞ إِنَّهُۥ هُوَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ۞ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ = ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ! ۞ بِمَآ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ = އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާގެ މައްޗަށް ދެއްވި نعمة ގެ ސަބަބުން. ۞ فَلَنْ أَكُونَ = މިއަޅާ ނުވާނަމެވެ. ۞ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾ = مُجْرِم ންނަށްވާ އެހީތެރިއަކަށް. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٤) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ގައިގެ ބާރުފުރިގެން ޒުވާންވެގެން ފުރިހަމަވުމުން ހިސާބަށް ދެއްވުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ދީނުގެ فقه ވިލަރެސްކުރުމާއި علم ދެއްވީމެވެ. އަދި إحسان ތެރިންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖަޒާދެއްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

(١٥) އަދި ރަށުގެ أهل ވެރިން غافل ވެގެންވާ ހިނދެއްގައި (މެންދުރުވަގުތު ނިދަނީ ހިނދުކޮޅުގައި) އެކަލޭގެފާނު (موسى عليه السّلام) ރަށުތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދެމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ ހިފައި ތަޅާފޮޅާ އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއީން އެކަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ دين ގެ މީހެކެވެ. بنى إسرائيل އެކެކެވެ. އަނެކަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ عدوّ ންގެ ތެރެއިން މީހެކެވެ. فِرعون قبيلة ގެ މީހެކެވެ. قِبْطِى އެކެކެވެ. ދެން ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ دين ގެ މީހާ އޭނާގެ عدوّ ގެ މައްޗަށް ވާދަވެރި އެހީތެރިކަމަށް އެކަލޭގެފާނަށް ގޮވައިލިއެވެ. ދެން ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްތިލައިން އޭނާގެ ގާތްތިމާގައި ޖަހައިލިއެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ނިމުމެއްކުރައްވައިލިއެވެ. އެޖެހުމުގެ ސަބަބުން އޭނާ މަރުވެގެން ވެއްޓިއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ޝައިޠާނާގެ عمل އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއްޗަކީ ބަޔާންވެގެންވާ ގެއްލުވައިލަނިވި عدوّ އެކެވެ.

(١٦) އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭއަޅުގެ ربّ އެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ މިއަޅާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖައީމެވެ. ފަހެ މިއަޅާއަށް ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ! ދެން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ފުއްސަވައިދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(١٧) އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭއަޅުގެ ربّ އެވެ! އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާގެ މައްޗަށް ދެއްވި نعمة ގެ ސަބަބުން مُجْرِم ންނަށްވާ އެހީތެރިއަކަށް މިއަޅާ ނުވެއްޖައުމާނދޭވެ!

فَأَصْبَحَ فِي ٱلْمَدِينَةِ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا ٱلَّذِى ٱسْتَنصَرَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُۥ ۚ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰٓ إِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِينٌ ۝١٨ فَلَمَّآ أَنْ أَرَادَ أَن يَبْطِشَ بِٱلَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَن تَقْتُلَنِى كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِٱلْأَمْسِ ۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارًا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِينَ ۝١٩ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَٱخْرُجْ إِنِّى لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ۝٢٠ فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ ۖ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝٢١ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يَهْدِيَنِى سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ۝٢٢

ލުޣާތު

فَأَصْبَحَ فِي ٱلْمَدِينَةِ خَآئِفًا = ފަހެ ބަނދަރުގައި ބިރުން ހުންނަވަ ތަކަލުފުކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު ފަތިސްވެއްޖެއެވެ. يَتَرَقَّبُ = ދެންވާނެ ގޮތަކަށް إنتظار ކުރައްވަނިކޮށެވެ. ❁ فَإِذَا ٱلَّذِى ٱسْتَنصَرَهُۥ = ފަހެ ކުއްލިއަކަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން نصر އެދުނުމީހާ. ❁ بِٱلْأَمْسِ = އިއްޔެގައި. ❁ يَسْتَصْرِخُهُۥ = އެކަލޭގެފާނަށް ގޮވާ ހެއްލަވަން ފަރިޔާދުކުރެއެވެ. (އެއީ ވާގިއެދިގެންނެވެ.) ❁ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰٓ = موسى عليه السّلام އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِينٌ ۝١٨ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭއަކީ بيان ވެގެންވާ ގޮތުގައި ގެއްލި ކަނުކުޅެދިގެންވާ މީހެކެވެ. (ނުބައި މަގުފުރެދިގެންވާ މީހެކެވެ.) ❁ فَلَمَّآ أَنْ أَرَادَ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ހިފެހެއްޓެވުމަށް ހިނދު. ❁ أَن يَبْطِشَ = އަރައިގަތުމަށް / ހިފެހެއްޓުމަށް. ❁ بِٱلَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا = އެދެމީހުންގެ عَدُوّ ކަމުގައިވާ / قِبْطِي ކަމުގައިވާ. ❁ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ = އޭނާ (يعنى: بنى إسرائيل މީހާ) ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ موسى އެވެ.! ❁ أَتُرِيدُ أَن تَقْتُلَنِى = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑު މަރާލެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ❁ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا = މީހަކު މަރާލެއްވިހެން. ❁ بِٱلْأَمْسِ = އިއްޔެ. ❁ إِن تُرِيدُ = ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ. ❁ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارًا = جَبَّار ނުބައި މީހަކަށްވުމަށް ދުނިޔޭ. ❁ فِي ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ❁ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވުމަކަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައި ނުގަންނަވަމުއެވެ. ❁ مِنَ ٱلْمُصْلِحِينَ ۝١٩ = مُصْلِح ންގެތެރެއިން / إصلاح ކުރާ މީހުންގެތެރެއިން. ❁ وَجَآءَ رَجُلٌ = އަދި ފިރިހެނަކު އަތުވެއްޖެއެވެ. ❁ مِّنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ = ބަނދަރުގެ އެންމެ ދުރުކޮޅުން. ❁ يَسْعَىٰ = އަވަސްއަވަހަށް ހިނގާފައި. ❁ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ = އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ موسى އެވެ.! ❁ إِنَّ ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ = ހަމަކަށަވަރުން (فرعون قوم ގެ) ބޮޑެތިން ކަލޭގެފާނާމެދު مشورة ކުރަނީއެވެ. ގަސްދުކުރަނީއެވެ. ❁ لِيَقْتُلُوكَ = ކަލޭގެފާނު މެރުމަށް. ❁ فَٱخْرُجْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު (މިބަނދަރުން) ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.! ❁ إِنِّى لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ۝٢٠ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންވަނީ ކަލޭގެފާނަށްޓަކައި نصيحة ދޭމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ބިރުގަނެގެން ވަޑައިގެންނެވީ حال އެބަނދަރުން ނުކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ يَتَرَقَّبُ = ދެންވާނެގޮތަކަށް إِنْتِظَار ކުރައްވަމުން. ❁ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى = އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭއަހުރެންގެ ربّ އެވެ.! މިއަޅާ ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ.! ❁ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝٢١

= އަނިޔާވެރި قوم ގެ ކިބައިން.۞ وَلَمَّا تَوَجَّهَ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ކުރިފުޅުމަތިލެއްވިހިނދުން. ۞ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ = مَدْيَن އާއި ދިމާއަށް.۞ قَالَ عَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يَهْدِيَنِى = އަހުރެންގެ ربّ އަހުރެންނަށް މަގުދައްކަވާނެކަމަށް އުއްމީދު ކުރަމެވެ. ۞ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿٢٢﴾ = މަގުގެ ސީދާ ތަރަސްތާއަށް. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٨) ފަހެ ހެނދުނުގައި ބިރުވެރިކަމާއެކީގައި ހުށަހެޅި ބަލަހައްޓަވަމުންދާކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު ވެއްޖެއެވެ. އަދި ދެންވާނެ ގޮތާއިމެދު إنتظار ކުރައްވަވާހަމަ ހުންނެވިއެވެ. އެހެން ހުންނެވިހިނދު އިއްޔެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން نصر ދަން އެދުނުމީހާ އެކަލޭގެފާނަށް ގޮވާ ހަޅޭއްލަވަން ފަށައިފިއެވެ. މިއަދުވެސް އޭނާ موسى عليه السّلام ގެ އަރިހުން نصر އެދިއްޖެއެވެ. (އޭނާއަކީ އިސްރާއީލީއެކެވެ. އޭނާ قِبْطِي އަކާއި ތަޅާފޮޅާލަނީއެވެ.) އަދި موسى عليه السّلام އަށް إسرائيل މީހާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭއަކީ ހަމަކަށަވަރުން ފާޅުގައި މަގުފުރެދިފައިވާ ބޮޑު ކަސްތޮޅު މީހެކެވެ.

(١٩) އަދި އެދެމީހުންގެ عَدُوُّ ކަމުގައިވާ قِبْطِي ކަލޭގެ އަތުގައި ހިފަހައްޓަވަން އެކަލޭގެފާނު ހިތުމަޤްސަދު ކުރެއްވިހިނދު އެމީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. يعني: بني إسرائيل މީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ موسى އެވެ! ކަލޭގެފާނު އިއްޔެ އެކަކު މަރާލެއްވިހެން މިއަދު އަހުރެން މަރާލައްވަން ބޭނުންފުޅުވަނީތޯއެވެ؟ (އޭނާއަށް ހީވީ އެކަލޭގެފާނު ޖެއްސަވާން ހޯއްދަވަނީ ތިމަނާކަމުގައެވެ.) ކަލޭގެފާނު ބިންމަތީގައި ޖަބްބާރެއް ކަމުގައިވުމަށް މެނުވީ ނުއެދެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު إصلاح ކުރާ مُصْلِح ބަޔަކު ކަމުގައި ވުމަކަށް ނުއެދެއެވެ.

• ފަހެ ދެއެވެ. މި بني إسرائيل މީހާ ކަލޭގެ އަތުން موسى ގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީ قِبْطِي މީހާ މަރާލި ކަމާ ބެހޭ ސިއްރު ހުރި ވާހަކަ ފާޅުވެގެން ދިޔައެވެ. ފަހެ އެ ވާހަކަ ފިރުޢައުނަށް ހާމަވެގެން ދިޔައެވެ. މިވާހަކަ މިކަމުގެ އިތުރު تفصيل ދިނުމުގެ ޖާގައެއް ނުހުރެއެވެ. موسى ގެ ކަމުގައި ނަސޭހަތްތެރިއަކު ކަމުގައި ފިރުޢައުނުގެ ބާރުގައި ހުރި فرعون އާއި ފިރުޢައުނުގެ ކޯޓުގައި مشورة ކުރެއްވިއެވެ. واللّه أعلم.

(٢٠) އަދި ތިރީގެ ބޭރުގައި ހުރި ދުރުގައި އޮތް ހިސާބުން ދުވެފައި އައިސް موسى ގެ ކައިރިއަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ موسى އެވެ! ތިރީގެ ބޮޑެތި މީހުން ކަލޭގެފާނު މަރާލުމަށް مشورة ކުރަން جلسة ކުރަނީއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެހެންވީމާ ބޭރުގެ ނުހަތަރު ވެގަތުމަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް نصيحة ދޭމީހަކު ކަމުގައި ތިމަން ވަމެވެ. (މި މީހަކީ إيمان ވެފައިވާ فرعون قبيلة ގެ މީހެކެވެ. މިއީ ގާފިރު ފަރުޢައުނުގެ ފަރާތުގެ މީހެކެވެ.)

(٢١) ފަހެ موسى ގެފާނު ބިރުވެރިކަމާއެކު ހިނގާފައި ވަޑައިގަތީ حال ބަލައި އެ ސަރަހައްދުން ނުކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. (فرعون ގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނު ހޯއްދަވާތީ ބިރުގަތުމާއެކު) އަދި ކަލޭގެފާނު ފިރުޢައުނުގެ ހެއްކަކާ إنتظار ކުރައްވާ ބިރުވެރިކަމާއެކު ދުއްވައިގަތެވެ. އަދި ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އޭ ތިމަންގެ ربّ އެވެ! އަނިޔާވެރި قوم ގެ ކިބައިން ތިމަންނަ ސަލާމަތްކުރެއްވުން އެދެމެވެ!

(٢٢) އަދި مَدْيَنُ ގެ ދިމާއަށް އެކަލޭގެފާނު ކުރިމަތިލެއްވިހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަނާގެ ربّ ތިމަނާއަށް ސީދާ މަގުގެ ތެދު ކަމުގެ أمِّيد ކުރަމެވެ. ތިމަނާގެ މަގު ދައްކަވާނެއެވެ.

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ ٱلنَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ ٱمْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۖ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَآءُ ۖ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّى لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِى عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُۥ وَقَصَّ عَلَيْهِ ٱلْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ ۖ نَجَوْتَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ إِحْدَىٰهُمَا يَٰٓأَبَتِ ٱسْتَـْٔجِرْهُ ۖ إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾

މުފުރަދާ

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ = އަދި مَدْيَنُ ގެ ފެންވަޅަށް ހަމައަށް އެކަލޭގެފާނު ހިނގަވާފައި ވަޑައިގެންނެވުނުހިނދުން ❁ وَجَدَ عَلَيْهِ = އެތަނުން ދެކެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ أُمَّةً مِّنَ ٱلنَّاسِ = ގިނަ عدد އެއްގެ ބަޔަކު. ❁ يَسْقُونَ = ޖަނަވާރުތަކަށް ފެންބޮއަނީ ❁ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ = އަދި އެމީހުން ނުލައި އަދި ދެކެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ ٱمْرَأَتَيْنِ = ދެއަންހެނުން. ❁ تَذُودَانِ = (ބަކަރިތައް) ދުރުކޮށް ހިފަހައްޓައިގެންވާތީ. ❁ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން ދުރުކުރަން ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: ބަކަރިތަކަށް ފެންނުދީ މިހުރީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟) ❁ قَالَتَا لَا نَسْقِى = އެދެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެން ފެންނުދޭނަމެވެ. ❁ حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَآءُ = ބަކަރިގޮވާމީހުން އެނބުރި رُجوع ނުވަނީސް. ❁ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ = އަދި އަހުރެމެންގެ ބައްޕައަކީ ބޮޑު މުސްކުޅިއެކެވެ. ❁ فَسَقَىٰ لَهُمَا = ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެދެކަނބަލުންނަށް ފެންދެއްވައިފިއެވެ. ❁ ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ = ދެން އެކަލޭގެފާނު ހިޔާގަނޑަށް އެނބުރިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ فَقَالَ رَبِّ = އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ.! ❁ إِنِّى لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَىَّ = ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާއަށް ބާވައިލައްވާ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް މިއަޅާވަނީ. ❁ مِنْ خَيْرٍ = ހެޔޮކަމަކަށް ބޭނުންވެގެންނެވެ. ❁ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾ = ބޭނުންވެގެންނެވެ. ❁ فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا = ދެންފަހެ އެދެމީހުން އެއްކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް އައިސްފިއެވެ. ❁ تَمْشِى = ހިނގާފައި. ❁ عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ = ލަދުވެތިކަމާއެކުގައެވެ. قَالَتْ = އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. ❁ إِنَّ أَبِى يَدْعُوكَ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންގެ ބައްޕަ ކަލޭގެފާނަށް އެބަގޮވައެވެ. (އެބަ ވިދާޅުވެއެވެ.)❁ لِيَجْزِيَكَ = ކަލޭގެފާނަށް އުޖޫރަ ދެއްވުމަށް. ❁ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا = ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް ފެންދެއްވިކަމުގެ އުޖޫރައެވެ. ❁ فَلَمَّا جَآءَهُۥ = ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބައްޕާފުޅުގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން. ❁ وَقَصَّ عَلَيْهِ ٱلْقَصَصَ = އަދި އެބައްޕާފުޅަށް ހުރިހާ ވާހަކަތައް ކިޔައިދެއްވިހިނދުން. ❁ قَالَ لَا تَخَفْ = އެބައްޕާފުޅު ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިރުނުގަނެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!. ❁ نَجَوْتَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾ = އަނިޔާވެރި قوم ގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްވެއްޖެއެވެ.❁ قَالَتْ إِحْدَىٰهُمَا = އެދެމީހުން އެއްކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ.❁ يَٰٓأَبَتِ ٱسْتَـْٔجِرْهُ = އޭ

ބައްޕާއެވެ. އޭނާ އުޖޫރައިން ހިފުއްވާށެވެ. ❁ إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ކުއްޔަށް ހިފުއްވުން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ މީހާއީ ❁ ٱلْقَوِيُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾ = ގަދަފަދަ އަދި އަމާނާތްތެރިޔާއެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٣) އަދި مَدْيَنُ ގެ ފެންގާރަވަޅަށް (ގެރިބަކަރިތަކަށް ދިނުން ފެން ފެންދޭ ފެންގާރަމަށް) އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންފުޅުވިހިނދުން ގިނަ عدد އެއްގެ ބަޔަކު އެތަނުން އެކަލޭގެފާނު ފެނުވަޑައިގެންފިއެވެ. (އެއީ ގެރިބަކަރިތަކަށް ފެންދޭން ގޮސްތިބި މީހުންނެވެ.) އަދި އެމީހުންނާއި ބަރާބަރަށް ދުރުގައި ސޯވިޔާ ހިފައިގެން މިހި ދެއަންހެނުން ދެކެވަޑައިގެންފިއެވެ. އެދެމީހުން މިތިބީ ބަކަރިތަކެއް ބަންދަހަށް ދިޔައިނުދީ ހިފައިހައްޓައިގެންނެވެ. އެދެ އަންހެނުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން ދެމީހުން ޖަނަވާރުތަކަށް ފެންނުދީ ހިފަހައްޓައިގެން ތިބީ ކީއްވެގެންތޯ؟ ކަލޭމެންގެ مقصد އަކީ ކޮބައިހެއްތޯ؟ އެދެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ގެރިބަކަރިތަކަށް ފެންދޭން އައިސްތިބިމީހުން އެނބުރިދިޔައިމަދެން އަހުރެމެން އަހުރެމެންގެ ޖަނަވާރުތަކަށް ފެންނުދެމެވެ. އަހުރެމެންގެ ބައްޕައަކީ ބޮޑު މުސްކުޅިއެކެވެ. (ބަލިކަށިވެ، މިފަދަކަމަކަށް އެކަށީގެންނުވާ މީހެކެވެ. ގޭގައި އެހެން ފިރިހެނަކު ނުވެއެވެ.)

(٢٤) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު ފެނުދެއްވިއެވެ. (އެދެމީހުންގެ ބަކަރިތަކަށް ފެނުދެއްވައިދެއްވިއެވެ.) ދެން ވަޑައިގެން ގަހެއްގެ ހިޔަލަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭއަހުރެންގެ ربّ އެވެ. ކަލާނގެ ތިޔަބާރިން ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ބާވައިލެއްވާ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް މިއަހުރެން ބޭނުންތެރިވެގެންވަމެވެ.

(٢٥) ދެންފަހެ އެދެ އަންހެނުންކުރެ އެއްކުއްޖަކު ލަދުވެތިކަމާއިއެކު ހިނގާފައިއައިސް އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެންނަށް ކަލޭގެފާނު ފެނުދެއްވިކަމުގެ އުޖޫރަ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުމަށް އަހުރެމެންގެ ބައްޕަ ކަލޭގެފާނަށް އެވިދާޅުވެއެވެ. (ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއަންހެނުންނާއިއެކު އެބޭކަލުންގެ ގެއަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެބޭކަލަކީ شُعَيب عليه السّلام ކަމުގައި ރިވާވެގެންވާ ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައިވެއެވެ.) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެބޭކަލަކަށް ވާހަކަތައް ކިޔައިދެއްވުމުން އެބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިރުނުގަން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަނިޔާވެރި قوم ގެ ކިބައިން ކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްވީއެވެ.

(٢٦) އެދެއަންހެންކުދިންގެތެރެއިން އެއްކުއްޖަކު އޭނާގެ ބައްޕައަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަހުރެމެންގެ ބައްޕާއެވެ. އޭނާ أُجور އިން ބަހައްޓަވާށެވެ. (ބަކަރިތަކަށް ބަލަހައްޓައި ފެނުދިނުމަށް ކުއްޔަށް އޭނާ މިގޭގައި ބަހައްޓަވާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ގާބިލުކަމާއި އަމާނާތްތެރިޔާއަކު ބައްޕަ ކުއްޔަށް ހިފުން ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިފަދައިން އެކަމަނާ ދެންނެވީ ބައްޕައަށް ސުވާލު އުފެދުނުކަމުގައިވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ގާބިލުކަމާއި އަމާނާތްތެރިކަން ކަމަނާއަށް އެނގުނީ ކިހިނެއްތޯ އެއްސެވިއެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންނަށް ފެނުދިން ވަގުތު ޖަމާވެތިބި ވިހިމީހުން މިހުންނަށް ނުއުފުލޭ ހިލަގަނޑު ކަލޭގެފާނު އެކަނިވެސް އުފުއްލެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކޮޅަށް ހިނގާވަޑައިގަތުމުން ބައްލަވާކަމާއި ދިމާއަށް ނުބައްލަވައި އަހުރެމެންނަށް ކުރިން ހިނގާށޭ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަމާނާތްތެރިކަމުގެ دليل އެވެ.. والله أعلم .

قَالَ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ٱبْنَتَيَّ هَٰتَيْنِ عَلَىٰٓ أَن تَأْجُرَنِي ثَمَٰنِيَ حِجَجٍ ۖ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ ۖ وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ ۚ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذَٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ ۖ أَيَّمَا ٱلْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَٰنَ عَلَيَّ ۖ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾ ۞ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى ٱلْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِۦٓ ءَانَسَ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ ٱمْكُثُوٓا۟ إِنِّيٓ ءَانَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيٓ ءَاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِىَ مِن شَٰطِئِ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِى ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَٰرَكَةِ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ أَن يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّيٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾

ތަރުޖަމާ

قَالَ إِنِّيٓ أُرِيدُ = އެބޭކަލާގެ (موسى عليه السّلام އަށް) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން އެދެނީ. قصد ކުރަނީ. ۞ أَنْ أُنكِحَكَ = އަހުރެން ކަލޭގެފާނަށް ކާވެނިކޮށްދެއްވުމަށެވެ. ۞ إِحْدَى ٱبْنَتَيَّ هَٰتَيْنِ = އަހުރެންގެ މިދެ ދަރިކަނބަލުންގެތެރެއިން އެކަކާ. ۞ عَلَىٰٓ أَن تَأْجُرَنِي = އަހުރެންނަށް އުޖޫރައަށް މަސައްކަތްކުރުމަށް. (އުޖޫރައަށް ގެނބޮން މަސައްކަތްކުރެއްވުމަށް.) ۞ ثَمَٰنِيَ حِجَجٍ = އަށް އަހަރުދުވަހުން. ۞ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ދިހައަހަރު ފުރިހަމަކުރައްވައިފިނަމަ. ۞ فَمِنْ عِندِكَ = ފަހެ އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ ފުށުން ކަމެކެވެ. إختيار އެކެވެ. ۞ وَمَآ أُرِيدُ = އަދި އަހުރެން ނޭދެމެވެ. ۞ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް ދަތިކުރުމަކަށް ދަތިކޮށް އުނދަގޫކުރުމަކަށް. ۞ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ = اللّه އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ކަލޭގެފާނު އަހުރެން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ۞ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾ = صالح ބޭފުޅުންތެރިންގެ ތެރެއިން ކަމުގައި. ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ ذَٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ = އެކަމަކީ އަހުރެންނާއި شَيْخُ އާއިދެމެދު ކަނޑައެޅުނު ކަމެކެވެ. ۞ أَيَّمَا ٱلْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ = ދެ مُدَّة ގެ ތެރެއިން ކޮންމެ مدة އެއް އަހުރެން ނިންމާލިޔަސް، ފުރިހަމަކުރިޔަސް. ۞ فَلَا عُدْوَٰنَ عَلَيَّ = އަހުރެންނާދެކޮޅަށް عداوة ތެރިވުމެއް ނުވެއެވެ. ދަތިކުރުމެއް ނުވެއެވެ. ۞ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾ = އަހުރެމެން މިބުނާބުނުމުގެ މައްޗަށް. (އަހުރެމެން މިދެ އަތުވެސްޖެހުމުގެ މައްޗަށް) اللّه وكيل ކުރަމެވެ. ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ ۞ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى ٱلْأَجَلَ = ފަހެ موسى عليه السّلام އަށް ފުރިހަމަކުރައްވައި ނިމުމުން. ۞ وَسَارَ بِأَهْلِهِۦٓ = އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل ވެރިންނާއިގެން (مصر އަށް) ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ހިނގަވާފައިވާ (ފާރަސްނޭގުމި ހިނގަވާފައި ވަޑައިގަތުމެވެ.) ۞ ءَانَسَ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ = طور ފަރުބަދައިގެ އައްޔަކާތުން އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞ نَارًا = އަލިފާނެއް. ۞ قَالَ لِأَهْلِهِ ٱمْكُثُوٓا۟ = އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل ވެރިންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން މިތާ ތިބެމުސްކުޅިވެރިވެބަލާ. ۞ إِنِّيٓ ءَانَسْتُ نَارًا = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް އަލިފާނެއް ފެނިއްޖެއެވެ. ۞ لَعَلِّيٓ ءَاتِيكُم مِّنْهَا = އަހުރެން އެއަލިފާނުން ކަލޭމެންނަށް ގެނެސްދިނުމަށް އަހުރެންގެ أمّيد ކުރަމެވެ. ۞ بِخَبَرٍ = خبر އަކާއިގެން. ۞ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ = ނުވަތަ އަލިފާނުގެ ފިޔަވަޅު / ނުވަތަ

އަލިފާންދަރުބުރިއަކާއިގެން. ❁ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ (٢٩) = ކަލޭމެން ހިތިފުވުމަށްޓަކައި. ❁ فَلَمَّآ أَتَٰهَا
نُودِىَ = ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެތަނަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން އެކަލޭގެފާނަށް ނިދާއިއެވުނެވެ.
ގޮވާލެއްވުނެވެ. ❁ مِن شَٰطِىِٕ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ = (موسى عليه السّلام ގެ) ކަނާތްފަރާތުގެ ވާދީގެ
ގޮޅިފަރާތުން. ❁ فِى ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَٰرَكَةِ = ބަރަކާތްތެރިވެގެންވާ ތަނުގައި. ❁ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ =
ގަސްކައިރިން / ނުވަތަ ގަހުން. ❁ أَن يَٰمُوسَىٰٓ = އޭ موسى އެވެ! ❁ إِنِّىٓ أَنَا ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންރަސްކަލާނގެ މިއީ الله އެވެ. ❁ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ (٣٠) = عَالَم ތަކުގެ رَبّ އެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٢٨) (ދެންފަހެ މިކަމާގެ މިވާހަކައަށްފަހު އެކަމާގެ ބައްޕަ موسى ގެފާނާ مخاطب ކުރައްވައި) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭ موسى އެވެ!) އަހުރެން އެދޭ އަހުރެންގެ قصد ކުރަނީ މިތިބަ ދެއަންހެންކުދިންކުރެ އެއްކުއްޖަކާއި ކަލޭގެފާނާއި ކާވެނިކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އެއީ އަށްއަހަރުވަންދެން (ބަކަރިތައް ބެލެހެއްޓުމުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ) މިގޮތަށް ކުލިއަށް އުޅުމުގެ މަސައްކަތެވެ. އަދި ދިހައަހަރު ފުރިހަމަކޮށްދެއްވައިފިނަމަ އެއީ ދެން ކަލޭގެފާނުގެ ކަމެކެވެ. إختيار އެކެވެ. އަދި އެއްވެސް ދަތިކަމެއް ކަލޭގެފާނަށް ދިނުމަކަށް އަހުރެން ބޭނުމެއްނުވެއެވެ. الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ކަލޭގެފާނަށް އަހުރެން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނީ صالح ބޭގެ ތެރޭގައިންވާ ފުރިހަމަކަމުގައެވެ.

(٢٩) موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ يعنى: އަށްއަހަރުދުވަހު خدمة ކޮށް ހުރުމުގެ މައްސަލަ ކާވެނިކޮށްދެއްވުން އެއީ އަޅުގަނޑާއި شَيْخُ އާއި ދެމެދު އޮތް އަމާނާތެކެވެ. އަދި ދިހައަހަރާ އަށްއަހަރުގެ ދެމުއްދަތުގައި ދެމުއްދަތުންކުރެ ކޮންމެ މުއްދަތެއް އަހުރެން ހަމަހަމަކޮށްފިޔަސް އަހުރެންގެ މައްޗަށް عدواة ލިބިގެން ނުވާނެއެވެ. ކުށެއްގެން ނުވާނެއެވެ. (އެއްވެސް މައްސަލައެއް އެކަން ނިމުނީއެވެ.) އަދި އަހުރެންގެ މިބަސް ބުނުމުގެ މައްޗަށް الله وكيل އެވެ. އެކަލާނގެ ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެންފަހެ موسى عليه السّلام އެމުއްދަތު ހަމަކުރެއްވުމާ ނިންމަވާފައިވާ އަހުލުވެރިން (مصر އަށް ވަޑައިގަތުމަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނާއެކު (ރޭގަނޑު) ހިނގަވާފައި ވަޑައިގަންނަވިއެވެ. އަދި طور ފަރުބަދައިގެ ގާތުން އެއްފަރާތުން އެކަލޭގެފާނު އަލިފާނެއް ދުށުއްވައިގެންނެވިއެވެ. އަދި أهل ވެރިންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިތާ ތިބޭށެވެ. އަހުރެންނަށް އަލިފާނެއް ފެނިއްޖެއެވެ. އެތަނުން خبر އަކާއިގެން ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުން ހިތިފުވުމަށްޓަކައި އަލިފާންދަރުބުރިއަކާއިގެން ނުވަތަ އަލިފާން ދަރުބުރިއަކާއިގެން އަހުރެން أمّيد ކުރަމެވެ.

(٣٠) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެތަނަށް (އަލިފާނުގެ ގާތަށް) ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން (موسى عليه السّلام ގެ) ކަނާތްފަރާތުގެ ވާދީގެ އެބަރަކާތްތެރި ތަނުގައިވާ ގަހުން އެކަލޭގެފާނަށް ނިދާއިއެވުނެވެ. ގޮވާލެއްވުނެވެ. (ނިދާއިއެވުނީ) އޭ موسى އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މިއީ الله އެވެ. عَالم ތަކުގެ ހުރިހާ ތަކެއްޗެއްގެ ބަލަހައްޓަވާ رَبّ އެވެ.

وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَـٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۖ إِنَّكَ مِنَ ٱلْـَٔامِنِينَ ﴿٣١﴾ ٱسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَٱضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ ٱلرَّهْبِ ۖ فَذَٰنِكَ بُرْهَـٰنَانِ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَـٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَأَخِى هَـٰرُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّى لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِىٓ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

މުފްރަދާތު

وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ އަސާތަށި އެއްލަވާށެވެ! (ދެން އެކަލޭގެފާނު އަސާތަށި އެއްލެވިއެވެ.
އެހަށިގަނޑު އޭގެ ހަރަކާތުގައި ބޮޑުވެގެން ދިޔައީއެވެ.) ۞ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ = ދެންފަހު އޭގެ ދުވެ حركاة ކުރާތަން
ފެނިވަޑައިގަތުމުން. ۞ كَأَنَّهَا جَآنٌّ = އޭގެ ކޮންފަދަހެއްތޯ؟ އޭގެ جَانٌّ އެއްފަދައެވެ. (އެއީ އެންމެ ތޫނެބި
ހަރުކަށި ބޮޑުބަޔަކު ކުރިމަތިލައެވެ.) ۞ وَلَّىٰ مُدْبِرًا = އަދި އެކަލޭގެފާނު ފުރަގަސްދެއްވާ އެނބުރިވަޑައިގަތުމެވެ.
وَلَمْ يُعَقِّبْ = އަދި ހުރަސްލާވަރަކު رجوع ވެވަޑައިނުގަތުމެވެ. ۞ يَـٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ = (الله وحي
ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ موسى އެވެ.! (މިތަނަށް ކަލޭގެފާނު އަނބުރާ ކުރިމަތިލައްވާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.! ۞ وَلَا تَخَفْ =
އަދި ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވާ ވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ.! ۞ إِنَّكَ مِنَ ٱلْـَٔامِنِينَ ﴿٣١﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު
ވަނީ އަމާންވެވޮޑިގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައިހެވެ.۞ ٱسْلُكْ يَدَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ވައްދަވާށެވެ! ۞ فِى
جَيْبِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ (ގަމީސްކޮޅުގެ) ޖީބަށް. ۞ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ = އެއަތްޕުޅު ހުދުކުލައިގައި
ނުކުންނާނެއެވެ. ۞ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ = ބަލިކަމެއް ނެތި. ۞ وَٱضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ = އަދި
ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ކަލޭގެފާނުގެ އަރިކަށްޓާއި / ނުވަތަ ފަޔާއި ގާތުކުރައްވާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.۞ مِنَ ٱلرَّهْبِ =
ބިރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން. (ބިރުގަތުމުން ވަޑައިގަތުމުގައި) ۞ فَذَٰنِكَ بُرْهَـٰنَانِ = ފަހެ އެއީ ދެ مُعْجِزَة އެވެ. ދެދަލީލެވެ.
ދެ حجّة އެވެ. ۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ ۞ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦٓ = فرعون އާއި
އޭނާގެ ބޮޑެތިންނާގެފަރާތް ވެވަޑައިގަންނަވުމަށް. ۞ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެން ވިއެވެ. ۞ قَوْمًا
فَـٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾ = ފާސިޤު ބަޔަކަށްވުމުގައި.۞ قَالَ رَبِّ = އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭއަހުރެގެ ربّ އެވެ.
۞ إِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا = ހަމަކަށަވަރުން މިއަހުރެ އެމީހުންގެތެރެއިން މީހަކު މަރައިލީމެވެ. ۞ فَأَخَافُ = ފަހެ
މިއަހުރެ ބިރުގަންނަމެވެ. ۞ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ = އެމީހުން މިއަހުރެ މަރައިލާނެތީ. މަރައިލާނެކަމަށް. ۞ وَأَخِى

هَـٰرُونُ = އަޚި މިއަޅާގެ أخ هارون ۞ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا = އޭނާ މިއަޅާއަށްވުރެ ދުލުގެގޮތުން މާފަސޭހަހެއެވެ. ބަހާންކުރުން މާފުރިހަމަހެއެވެ. ۞ فَأَرْسِلْهُ = ފަހެ އޭނާ ފޮނުއްވަވައިދެއްވާނދޭވެ!. (އޭނާވެސް ރަސޫލުކަމާ ފޮނުއްވާނދޭވެ!.) ۞ مَعِيَ رِدْءًا = މިއަޅާއާއިއެކު އެހީއަކަށް. ވަޒީރެއްކަމަށް. ۞ يُصَدِّقُنِيٓ = މިއަޅާ ތެދުކުރުމަށްޓަކައި. ۞ إِنِّيٓ أَخَافُ = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ބިރުގަންނަމެވެ. ۞ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ = އެމީހުން މިއަޅާ ދޮގުކޮށްފާނެތީ ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣١) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަސާގަނޑު އެއްލައްވާށެވެ. (ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއަސާގަނޑު އެއްލެވިއެވެ. އެހިއިރުން އޭތި ހަރުފަތަކަށް ބަދަލުވެ ދުވަންފެށިއެވެ.) ދެންފަހެ އޭތި ދުވޭ حركاة ކުރާކަން ފެނުމުން - އޭތި އޭތި ހިފަސް جَانٌّ އެއް ހެންނެވެ. (އެއީ ބޮޑުމިބައެއް ހަރުފައިގެ ވައްތަރެކެވެ.) އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ފުރަގަސްދެއްވާ އެނބުރިވަޑައިގަތީއެވެ. އަދި ހުންނެވިތަނަށް އެނބުރި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. (އެހިނދު الله وحى ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ موسى އެވެ.! ކަލޭގެފާނު (މިހެން ބަސްކަލާނގެއާއި) ކުރިމަތިފުޅަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!. އަދި ބިރުނުގަން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ އަމާންވެގެންވާ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٣٢) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު (ކަލޭގެފާނުގެ قميص ގޮތުގެ) ޖީބުގެތެރެއަށް ވައްދަވާށެވެ.! (ދެން އޭތި ނެރުއްވާށެވެ) ނުކުންނާނީ ހުދުކުލައިގައެވެ. އެއީ އެއްވެސް ބަލިކަމެއް އަދި ނުބައިކަމެއް ސަފަބަކުރުނުންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ކަލޭގެފާނުގެ އަރިމަތިފުޅާއި - ނުވަތަ ބޮލުގެއި ގާތްކުރައްވާ ގޮތުކުރައްވާށެވެ!. ބިރުން ބިރުގެ ވިރުއެމަން ހިނދުބެރީނާއެވެ. ވަކި މި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة އިން ދެ ދަލީލެވެ. ދެ حجّة އެވެ. (ދެ معجزة އެވެ.) فرعون އާއި އޭނާގެ ބޮޑުންގެ ގާތަށް (رسول ކަމުގައެވެ) ވަޑައިގަތުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނީ فاسِق ބަޔަކު ކަމުގައެވެ. (الله ގެ ކިޔަމަންނުން ނުކުތުމަށް ބަޔަކުކަމުގައެވެ.)

(٣٣) އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައެވެ. އޭ މިއަޅާގެ ربّ އެވެ.! މިއަޅާވަނީ އެމީހުންގެތެރެއިން މީހަކު މަރާފައެވެ. އެހެންވީ އެމީހުން މިއަޅާ މަރައިފާނެކަމަށް ބިރުގަންނަމެވެ.

(٣٤) އަދި މިއަޅާގެ أخ هارون މިއަޅާއަށްވުރެން މާ ފަސޭހަ ދަށުވާހެއެވެ. ބަހަށް ކުރުމުން މާފުރިހަމަހެއެވެ. ފަހެ މިއަޅާއާއިއެކު އެހީއަކަށް ވަޒީރެއްކަމަށް އޭނާވެސް (رسول ކަމުގައި) ފޮނުއްވައި ދެއްވާނދޭވެ!. އެއީ މިއަޅާ ތެދުކުރުމަށްޓަކައެވެ. (އެކަލޭގެ ބަހަށްވުރެ ދެއްނެގެބަހެ قبول ކުރުން أولى ވެގެންވުމެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މިއަޅާ ދޮގުކޮށްފާނެކަމަށް ބިރުގަންނަމެވެ.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ۚ بِـَٔايَٰتِنَآ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا بَيِّنَٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِىٓ ءَابَآئِنَا ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِمَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ مِنْ عِندِهِۦ وَمَن تَكُونُ لَهُۥ عَٰقِبَةُ ٱلدَّارِ ۖ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرِى فَأَوْقِدْ لِى يَٰهَٰمَٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجْعَل لِّى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾ وَٱسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾

މުފްރަދާ

قَالَ = اللّٰه وحى ކުރެއްވިއެވެ. ❁ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ = ހިކަންކުރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ މުގައްދަނޑުފުޅު ގަދަކޮށްދެއްވާނެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނަށް ބާރުދެއްވައި އެހީތެރިވެދެއްވާނެވެ.) ❁ بِأَخِيكَ = ކަލޭގެފާނުގެ أخ ގެ ސަބަބުން. ❁ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا = އަދި ތިޔައިރުގެ ދެކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حجّة ދެއްވައްވާނެވެ. ބާރުދެއްވީމެވެ. ❁ فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا = ފަހެ އެމީހުންނަކަށް ތިޔައިރުގެ ދެކަލުންނާ (ނުބައިކަމާއިގެން) واصل ނުވެވޭނެއެވެ. ❁ بِـَٔايَٰتِنَآ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގެ ސަބަބުން. ❁ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا = ތިޔައިރުގެ ދެކަލުންނާއި ތިޔައިރުގެ ދެކަލުންނަށް تبع ވީމީހުން. (ވެސް) ❁ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾ = ގަދަވާނޭމީހުން ކަމުގައެވެ. ❁ فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ = ދެންފަހެ އެމީހުންގެ ގާތަށް موسى عليه السّلام ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން. ❁ بِـَٔايَٰتِنَا بَيِّنَٰتٍ = ބަޔާންވެގެންވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއިގެން. ❁ قَالُوٓا = އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ مَا هَٰذَآ = މި ނޫނެވެ. ❁ إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى = ދޮގުހަދައިގެންވާ سِحر އެއްކަމުގައި ގޮތުގެ. ❁ وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا = އަދި އަހުރެމެން މިވާހަކަ ނާހަމެވެ. ❁ فِىٓ ءَابَآئِنَا ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾ = އަހުރެމެންގެ އިސްވެދިޔަ ކާބަފައިންގެ ކިބައިންވެސް. ❁ وَقَالَ مُوسَىٰ = އަދި موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ رَبِّىٓ أَعْلَمُ = އަހުރެންގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ބޭގެވެ. ❁ بِمَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގާއިގެން އައި ކާކުކަން. ❁ مِنْ عِندِهِۦ = އެކަލާނގެ حضرة ން. ❁ وَمَن تَكُونُ لَهُۥ = އަދި އެމީހަކަށް ވާނީ މިހާރާއި. ❁ عَٰقِبَةُ ٱلدَّارِ = ދާރުގެ ފަހުކޮޅާއި. (އެންމެފަހުން نصر ލިބޭނީ ކާކަށްކަން) ❁ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ = ހަމަކަށަވަރުން ކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ. ❁ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾ = އަނިޔާވެރިންނަށް. ❁ وَقَالَ فِرْعَوْنُ = އަދި فرعون ބުނެއެވެ. ❁ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ = އޭ ބޮޑެތިންނޭވެ! ❁ مَا عَلِمْتُ لَكُم = ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އަހުރެންނަކަށް އެނގިގެން ނުވެއެވެ. ❁ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرِى = އަހުރެން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް إله އެއް ވާކަމެއް. ❁ فَأَوْقِدْ لِى يَٰهَٰمَٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ = އޭ هَامَان އެވެ! އަހުރެންނަށް ބިޓު ފިހިދީބަލާށެވެ! ❁ فَٱجْعَل لِّى صَرْحًا = އަދި އަހުރެންނަށް އުސް عِمارة އެއް ހަދައިދީބަލާށެވެ. ❁ لَّعَلِّىٓ أَطَّلِعُ = އަހުރެން ބަލައިލުމުގެ أمّيد ގައެވެ. ❁ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ

مُوسَىٰ = موسى ގެ إله އަށް. ❁ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُۥ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއާމެދު އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ. ❁ مِنَ ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾ = އޭނާ ދޮގުވެރިންގެތެރެއިންވާ ކަމަށެވެ. ❁ وَٱسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُۥ = އަދި އޭނާއާ (فِرعون އާއި) އޭނާގެ ސިފައިން ބޮޑާވެއްޖެއެވެ. ❁ فِى ٱلْأَرْضِ = (مصر ގެ) ބިމުގައި. ❁ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ = حقّ އަކާއި ނުލައި. ❁ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُمْ = އަދި އެމީހުން ހީކުރި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން. ❁ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حَضْرَةَ އަށް އެނބުރި ނާންނާނެކަމަށެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٥) اللّٰه وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނިކަންތުރާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ أخ ގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނުގެ މުގައްދަނޑި ވަރުގަދަ ގަދަކޮށްދެއްވާނަމެވެ. (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނަށް ބާރުދެއްވައި ގަދަކަން ދެއްވާނަމެވެ.) އަދި ތިޔަދެކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حجّة އާއި (دليل އާއި) ދެއްވާނަމެވެ. ފަހެ އެހެންވެ އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގެ ސަބަބުން ތިޔަދެކަލުންނާ ހަމައަށް (ނުބައެއް ގެނެސްދެވޭކަށެއް) واصل ނުވެވޭނެއެވެ. ތިޔަދެކަލުން އަދި ތިޔަދެކަލުންނާ تبع ވާ ބަޔަކީ ގަދަވެރިވާނޭބަޔަކުގައެވެ.

(٣٦) ފަހެދެން ބަޔާންވެ ފާޅުވެގެންވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ دليل ތަކާއި حجّة ތަކާއިގެން އެމީހުން ގާތަށް موسى عليه السّلام ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން (އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވި) ކަލޭގެފާނު ހައްދަވާފައިވާ ދޮގު سحر އެއްކަމުގައި މެނުވީ މިއަކީ ނޫނެވެ. އަދި އަހުރެމެންގެ ކުރީގެ ކާބަފައިންގެ ޒަމާނުން އަހުރެމެން މިކަމެއް އަޑުއަހާ ނާހަމެވެ.

(٣٧) އަދި موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލާނގެ حضرة ން ތެދުމަގާއިގެން އައީ ކާކުކަން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبّ މާތްވަންތަ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ފަހުކޮޅު ކާމިޔާބުވާނީ ކާކުކަންވެސް އެކަލާނގެ މާތްވަންތަ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަކީ ކާމިޔާބުނުވާ މީހުންނެވެ.

(٣٨) އަދި فرعون ބުންޏެވެ. އޭ قوم ގެ ބޮޑެތިމީހުންނޭވެ! އަހުރެން ފިޔަވައި އެހެން إله އެއް ކަލޭމެންނަށް ވާކަމެއް އަހުރެންނަކަށް އެނގިގެން ނުވެއެވެ. އޭ هامان އެވެ! ކަލޭ އަޖުރާން އަންދައި ބިލެއް ފިހެގެން އުސްބިނާއެއް އަހުރެންނަށް ހަދައިދީބާވައެވެ! (އެތަނުން މަތިކޮޅަށް އަރައި) موسى އެދުނާ އެކަލޭގެފާނުގެ إله އަށް އަހުރެން ބަލައިލާނަމެވެ. އަހުރެންނަށް ހީވާގޮތުގައި އޭނާވަނީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٣٩) اللّٰه وحي ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާއާއި އޭނާގެ ސިފައިން (مصر ގެ) ބިމުގައި ބޮޑާވެއްޖެއެވެ. އެއްވެސް حقّ އެއް ނެތިއެވެ. އަދި އެމީހުން ހީކުރި އެމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް އެނބުރި رجوع ނުވާނެކަމަށެވެ.

فَأَخَذْنَـٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذْنَـٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَـٰهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى ٱلنَّارِ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتْبَعْنَـٰهُمْ فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ هُم مِّنَ ٱلْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَـٰبَ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ ٱلْأُولَىٰ بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلْغَرْبِىِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَى ٱلْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَـٰكِنَّآ أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ ٱلْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِنَا وَلَـٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾

ލަފުޒުމާނަ

فَأَخَذْنَـٰهُ وَجُنُودَهُۥ = ފަހެ އޭނާއާ އޭނާގެ ސިފައިން މާތްވަންތަ ކަލާނގެ ހިފެއްވީމެވެ. ✽ فَنَبَذْنَـٰهُمْ = ފަހެ މާތްވަންތަ ކަލާނގެ އެމީހުން އުކާލެއްވީމެވެ. ✽ فِى ٱلْيَمِّ = ކަނޑަށް. ✽ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ = ފަހެ ވީ ކޮންފަދައަކުންކަން ނިގާހު ބަލާށެވެ! ✽ عَـٰقِبَةُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ ފަހުކޮޅު. ✽ وَجَعَلْنَـٰهُمْ أَئِمَّةً = އަދި މާތްވަންތަ ކަލާނގެ އެމީހުން ލެއްވީ إمام ންނަކަމުގައެވެ. ✽ يَدْعُونَ إِلَى ٱلنَّارِ = (މީސްތަކުންނަށް) ނަރަކައަށް ގޮވާ. ✽ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = އަދި قيامة ދުވަހުން. ✽ لَا يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ = އެމީހުންނަށް نصر ނުލިބޭނެއެވެ. ✽ وَأَتْبَعْنَـٰهُمْ = އަދި މާތްވަންތަ ކަލާނގެ އެމީހުންނާ تبع ކުރުވީމެވެ. ✽ فِى هَـٰذِهِ ٱلدُّنْيَا = މި ދުނިޔޭގައި. ✽ لَعْنَةً = لَعْنَة އެއް. ✽ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ هُم = އަދި قيامة ދުވަހުން ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަކީ. ✽ مِّنَ ٱلْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾ = ހުތުރުވެގެންވާ މީހުންގެތެރެއިންނެވެ. ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެތެރެއިންނެވެ. ✽ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى = އަދި ހަމަކަށަވަރުން މާތްވަންތަ ކަލާނގެ موسى عليه السّلام އަށް ދެއްވީމެވެ. ✽ ٱلْكِتَـٰبَ = ފޮތް – އެބަހީ: تورة . ✽ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَهْلَكْنَا = މާތްވަންތަ ކަލާނގެ ހަލާކުކުރެއްވުމަށްފަހު. ✽ ٱلْقُرُونَ ٱلْأُولَىٰ = އިސްވެދިޔަ أمّة ތަކެވެ. ✽ بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށް (بنى إسرائيل ންނަށް) އަލިކަމެއްގެ ގޮތުގައި. ނުވަތަ އެމީހުން ބަލާ ވިސްނާނެތަން. ✽ وَهُدًى وَرَحْمَةً = އަދި ތެދުމަގަކާއި رحمة އެއްގެ ގޮތުން. ✽ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾ = އެމީހުން (الله ގެ نعمة ހަނދާންކޮށް شكر ކުރުމުގެ أمّيد ގައި. ✽ وَمَا كُنتَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ. ✽ بِجَانِبِ ٱلْغَرْبِىِّ = ފަރުބަދައިގެ) ހުޅަނގު ފަރާތުގައި. ✽ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَى = މާތްވަންތަ ކަލާނގެ موسى عليه السّلام އަށް فرض ކުރެއްވިއިރު / ނުވަތަ تكليف ޖެއްސެވިއިރު. ٱلْأَمْرَ = أمر އާއި نهى ގެ ކަންތައް. ✽ وَمَا كُنتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ. ✽ مِنَ ٱلشَّـٰهِدِينَ ﴿٤٤﴾ = حاضر ވެވުނު މީހުންގެތެރެއިން. ✽ وَلَـٰكِنَّآ أَنشَأْنَا قُرُونًا = އަދި އެހެންނަމަވެސް މާތްވަންތަ ކަލާނގެ قرن ތަކެއް (أمّة ތަކެއް) އުފެއްދެވީމެވެ. ✽ فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ ٱلْعُمُرُ = ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ދިގުވެގެން ދިޔައީއެވެ. عمر ދިގުވީއެވެ. ✽ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا =

އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!.) ކަލޭގެފާނު قائم ވެވަޑައިގެންގެން ނުވެމުއެވެ. ❁ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ = مَدْيَنُ ގެ أهل ވެރިންގެމީހުންގެތެރޭގައި. ❁ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِنَا = އެމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައިދެއްވުމަށް. ❁ وَلَـٰكِنَّا كُنَّا = އަދި އެހެންނަމަވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެގެންވީމުއެވެ.❁ مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ = (رسول ން) ބޭކަލުން ފޮނުއްވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٤٠) ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއާއި އޭނާގެ ސިފައިން ހިފެއްވީމެވެ. އަދި އެމީހުން ކަނޑަށް އެޅުއްވީމެވެ. އަނިޔާވެރިންގެ ނިމުން ހުރީ ކޮންފަދައަކުންކަން ދުށިބަލާށެވެ!

(٤١) އަދި (ކާފަރުކަމުގެ ބޮޑެތި) إمام ންކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ލެއްވީމެވެ. އެމީހުން ދުނިޔޭގައިތިބެނީ ނަރަކައިގެ أهل ވެރިންގެ عمل ކުރުމަށް ގޮވައެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް نصر ނުލިބޭނެއެވެ.

(٤٢) މިދުނިޔޭގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް لَعْنَة تَبَع ކުރެއްވީމެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންގެ ފަހަށްއައި ބައެއް މީހުން އެމީހުންނަށް لعنة ދޭނެއެވެ. / ނުވަތަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ރަޙްމަތުން ދުރުކުރެއްވީމެވެ.) އަދި قيامة ދުވަހުން ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންވާނީ ހުތުރުވެގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައެވެ. ނުވަތަ ހަލާކުވެގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައެވެ.

(٤٣) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކުރީގެ أُمَّة ތައް ހަލާކުކުރެއްވުމަށްފަހު ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى عليه السّلام އަށް ފޮތް ދެއްވީމެވެ. އެއީ توراة އެވެ. (ދަންނައެވެ. ބައެއް تفسير ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިގެންވެއެވެ. موسى عليه السّلام އަށް توراة ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު ޢާއްމުކޮށް ބޮޑު ޢަޛާބަކުން ހަލާކު ބައެއް الله ހަލާކު ނުކުރައްވައެވެ. ހަލާކު ކުރެއްވީ އޭގެ ކުރީގެ أمّة ތަކެވެ. والله أعلم . = تفسير قرطبي އިން =) ދެންފަހެ موسى عليه السّلام އަށް އެފޮތް ބާވައިލެއްވީ އެމީހުންނަށް އަލިކަމެއްގެ ގޮތުންނެވެ. ނުވަތަ އެމީހުން ބަލާ ވިސްނާހުރުމަށެވެ. އަދި ތެދުމަގު ދައްކައިދޭ رحمة އެއްގޮތުގައެވެ. އެއީ އެމީހުން الله ގެ نعمة ތަކަށް شكر ކުރުމުގެ أمّيد ގައެވެ.

(٤٤) (އޭ رسول الله އެވެ!.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ موسى عليه السّلام އަށް أمر އާއި نهي ގެ ކަންތައްތައް فرض ކޮށްދެއްވިހިނދު ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނަށް تَكْلِيفُ ދެއްވިހިނދު ޣަރުބީފަރާތު ފަރުބަދައިގެ ކައިރީގައި ކަލޭގެފާނު ނުވެމުއެވެ. އަދި އެތަނަށް حاضر ވެވުނުމީހުންގެތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު ނުވެމުއެވެ.

(٤٥) އަދި އެހެންނަމަވެސް (އޭގެ ފަހުގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمّة ތަކެއް ހެއްދެވީމެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ދިގު عمر ދިގުވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައިދިނުމަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު مَدْيَنُ ގެ أهل ވެރިންގެތެރޭގައި قَائِم ވެވަޑައިގެން ނުހުންނަވަމުއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެގެންވީ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވާ ކަލާނގެކަމުގައެވެ.

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتَىٰهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٤٦) وَلَوْلَآ أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا۟ رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ (٤٧) فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا۟ لَوْلَآ أُوتِىَ مِثْلَ مَآ أُوتِىَ مُوسَىٰٓ ۚ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا۟ بِمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۖ قَالُوا۟ سِحْرَانِ تَظَٰهَرَا وَقَالُوٓا۟ إِنَّا بِكُلٍّ كَٰفِرُونَ (٤٨)

ލުޣަތު

وَمَا كُنتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގެން ނުވެވުނެވެ. ۞ بِجَانِبِ الطُّورِ = طور ފަރުބަދައިގެ ކައިރިގައި. ۞ إِذْ نَادَيْنَا = މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ ނިދާއެއް ވުރިނދު. ۞ وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ = އަދި އެހެނެއްކަމަކު އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. ۞ لِتُنذِرَ قَوْمًا = ކަލޭގެފާނު ބިރުދައްކަވާ إِنْذَار ކުރައްވާށެވެ. ۞ مَّآ أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ = އެމީހުންގެ ގާތަށް އެއްވެސް نَذِيْر އަކު އައިސްފައިނުވާ. ۞ مِّن قَبْلِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން. ۞ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٤٦) = އެމީހުން ހަނދާންކުރުމަށް / ހަނދާންކޮށްލުމަށް أمّيد ގައި. ۞ وَلَوْلَآ أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ = އަދި އެމީހުންނަށް مصيبة އެއް ނުޖެހިއްޖެނަމަވެސް؟ ۞ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ = އެމީހުންގެ އަތްތަކުން އިސްކުރި ކަންތަކުން. ۞ فَيَقُولُوا رَبَّنَا = ދެން އެމީހުން ބުނާނެ - އޭ އަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ.۞ لَوْلَآ أَرْسَلْتَ = ކީއްވެބާ ކަލާނގެ ނުފޮނުއްވީ އަހަރެމެންނަށް. ۞ إِلَيْنَا رَسُولًا = އަހަރެމެންނަށް رسول ބޭކަލަކު. ۞ فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ = ފަހެ ދެން ކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް އަހަރެމެން تبع ވީމާ. ۞ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (٤٧) = އަދި އަހަރެމެން مؤمن ންގެ ތެރެއިން. ۞ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ = ފަހެ ދެން އެމީހުންގެ ގާތަށް حقّ އައިރުން. (مكّة ގެ أهل ވެރިންގެ ގާތަށް) ۞ مِنْ عِندِنَا = މިވަންތަ ރަސްކަލާނގެ حضرة ން. ۞ قَالُوا = އެމީހުން ބުނި. ۞ لَوْلَآ أُوتِيَ = (އެކަލޭގެފާނަށް) ދެއްވުނު ނޫންހެއްޔެވެ. ۞ مِثْلَ مَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ = موسى عليه السّلام އަށް ދެއްވުނު ފަދަ އެއްޗެއް. އެފަދަ ގޮތަކަށް. ۞ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا = އެމީހުން (އެބަހީ: يهودى ންގެ ފަރާތުން އަ حجّة އަށްދެއްވުމުން) ފަހެ ކާފިރުވެ ނުވޭބާ؟. ۞ بِمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ = موسى عليه السّلام އަށް ދެއްވުނު ކަންތަކަށް. އެ ގޮތަށް. ۞ مِن قَبْلُ = މީގެ ކުރިން. ۞ قَالُوا سِحْرَانِ = އެމީހުން ބުނި އެއީ ދެ سحر އެވެ. (توراة އާއި قرآن އަށް) ދެ سِحر އެވެ. تَظَاهَرَا = އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވާ. ۞ وَقَالُوا = އަދި އެމީހުން ބުނި. ۞ إِنَّا بِكُلٍّ كَٰفِرُونَ (٤٨) = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން ހުރިހާ ތަކެތަކަށް ކާފިރުވެގެންވެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٦) އަދި މިޝްރިކުންނަށް (موسى عليه السّلام އަށް) ނިދާއިއްވެވިއިރު ކަލޭގެފާނު طور ފަރުބަދައިގެ ކައިރިގައި ނުވޮޑިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެހެންއެއްނޫނީ ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުންގެ ކުރިން އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް އެއްވެސް نَذِير އަކު ފޮނުއްވިގެން ނުވާ ބައެއްކަން (مكّة أهل ވެރިންނަށް) إنذار ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ އެމީހުން އެއްވެސް ނަސޭހަތެއް ހަނދާންކޮށް توبة ވުމަށްއެވެ.

- ތަފްސީރެވެ. الله تعالى موسى عليه السّلام އަށް محمّد ގެފާނުންގެ أمّة ގެމީހުންގެ މާތްކަމުގެ ވާހަކަ وحي ކުރެއްވީމާ موسى عليه السّلام އެމީހުން ދުށުމަށް އެދިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެވަގުތު الله އަންގަވައި އެމީހުން އަދި ނުފެންނާނެކަމަށެވެ. އެކަމަކު އެމީހުންގެ އަޑު އިއްވަވާފާނެކަމަށެވެ. ދެން އެވަގުތު محمّد ގެފާނުންގެ أمّة ގެމީހުންނަށް الله ނިދާއިއްވެވުން (ގޮވައިލެއްވުން) ބަލައިންގެ ޖަވާބުދެއްވުމުގައި ހިޔާލަށް އެބަސްފުޅަކަށް ޖަވާބުދެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. موسى عليه السّلام އަށް އިއްވެވިކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާ مخاطب ކުރައްވައި ކިޔަންގެ ބަސްފުޅުތަކެއް އެވަގުތު وحي ކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. والله أعلم އިސްވެދިޔަ އާޔަތުން إشارة ވަނީ އެ واقعة އަށް ކަމުގައިވެއެވެ. = تفسير طبرى – تفسير قرطبى =

(٤٧) އަދި އެމީހުންގެ އަތްތަކުން ކުރިކޮށްފައިވާ ސަބަބުން (އެމީހުން ކުރި ފާފައިގެ ސަބަބުން) އެމީހުންނަށް مصيبة އެއް ނުޖެހުނީ ކަމުގައިވީނަމަވެސް؟ (مصيبة އެއް ޖެހުނުހަމަ އެމީހުން) މިފަދައިން ބުނިހެވެ. އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ!. އަޅަމެންގެ ގާތަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލަކު ފޮނުއްވިނަމައެވެ. އޭރުން އަޅަމެން ތިބާރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް تبع ވީމުވެ. އަޅަމެން މުއުމިނުންކަމުގައި (مؤمن ންކަމުގައި)ވީމުވެ.

(٤٨) ދެންފަހެ އެމުޝްރިކުންނަށް حضرة ން އެމީހުންގެ ގާތަށް حقّ އައިސްފައިވާއިރު (محمّد صلّى الله عليه وسلّم ރަސޫލުކަމާއިގެން ފޮނުއްވެވުމުން އެމީހުން ބުނި އިރުގައެވެ.) އެމީހުން ބުނީ موسى عليه السّلام އަށް ދެއްވުނު ފަދަ އެއްޗެއް - އެފަދަ ފޮތެއް - މި رسول އަށް ނުދެއްވުނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ނުވަތަ އެފަދަ ފޮތެއް މިކަލޭގެފާނަށްވެސް ދެއްވުނުނަމައެވެ. (ދެން جواب ގައި الله وحي ކުރައްވަނީ) އެމީހުން ފަހެ موسى عليه السّلام އަށް ބާވައިލެއްވުނު ތަކެއްޗަށް ކާފިރުނުވޭހެއްޔެވެ؟ އަދި އެމީހުން ބުނީ އެއީ ފަހެ ދެ سحر ކަމުގައެވެ. (އެބަހީ: تورات އާއި قرآن އަކީ ދެ سحر ކަމުގައެވެ.) ނުވަތަ موسى عليه السّلام އާއި محمّد صلّى الله عليه وسلّم އާއި ދެބޭކަލުންނަކީ ދެ سحر ވެރިންކަމުގައެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނީ އަޅަމެން މިވަނީ އެއްޗަކަށް ކާފިރުވެގެންނެވެ.

- ތަފްސީރެވެ. މިއާޔަތުގެ تفسير ގައި علم ވެރިން ގޮތްގޮތަށް ހާމަކުރައްވައެވެ. މިއާ ދިމާވާގައި ވަނީ އެތައް ގޮތެވެ. قِرَاة ތަކާމެދުގެ ސަބަބުންވެސް إختلاف ވާން ދިމާވެއެވެ. والله أعلم بالصّواب .

قُلْ فَأْتُوا۟ بِكِتَـٰبٍ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَآ أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَكَ فَٱعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَآءَهُمْ ۚ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾ ۞ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ ٱلْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ مِن قَبْلِهِۦ هُم بِهِۦ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِهِۦٓ إِنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّنَآ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِۦ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا۟ وَيَدْرَءُونَ بِٱلْحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾

މުފްރަދާތު

قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. ۞ فَأْتُوا بِكِتَابٍ = ތިޔަ ކަލޭމެން އެއްވެސް ފޮތެއް ގެނަސްދީބަލާށެވެ.! ۞
مِّنْ عِندِ اللَّهِ = الله ގެ حضرة ން. ۞ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَآ = އެފޮތެއް އަންނަ ދެފޮތަށްވުރެ ތެދުމަގުދައްކައިދޭ
ފޮތް. ۞ أَتَّبِعْهُ = އެފޮތަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ވާނަން. (تبع ވާ ހިނގާނެ.) ۞ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ
﴿٤٩﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންނަށް ވާނަމަ ﴿٥٠﴾ ۞ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ = ދެން އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް
(އެކަމުގައި) އިޖާބަ ނުދީފިނަމަ. ۞ فَاعْلَمْ = ދެން ކަލޭގެފާނު ދެނެވޮޑިގެންނެވާށެވެ. ۞ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ =
އެމީހުން تبع ވަނީ ކަމަކީ. ۞ أَهْوَآءَهُمْ = އެމީހުންގެ هوى نفس އާއެވެ. (ހަވާއީ އެދުމާއެވެ.) ۞ وَمَنْ
أَضَلُّ = އަދި މަގުފުރެދުންބޮޑީ ދެން ކާކުހެއްތޯ؟ ۞ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ = އެމީހަކު އެމީހެއްގެ هوى نفس
އާއި تبع ވި މީހަކަށްވުރެ. ۞ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ = الله ގެ حضرة ން ތެދުމަގުދައްކައި ނުދީ. ۞ إِنَّ اللَّهَ
لَا يَهْدِي = ހަމަކަށަވަރުން الله ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ. ۞ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾ = އަނިޔާވެރިކަމުކަން. ۞
۞ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް تفصيل ކޮށްދެއްވައިފީމުވެ. / بيان
ކޮށްދެއްވައިފީމުވެ. ۞ الْقَوْلُ = ބަސް = (ނިސްބަތުގައި أمّة ތަކުގެ خبر ތަކާއި އެމީހުންނަށް ޢުކުރުކަންކަމެއް) ۞
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ = (އެކަލޭގެފާނުގެ ނަޞީޙަތް)　　އެމީހުން ހަނދާންކުރުމަށްޓަކައި ۞ الَّذِينَ ءَاتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ = އަދި އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮތްދެއްވިމީހުން. (يعني: أهل كِتَاب ނަކަތުބަހަކުން) ۞ مِن
قَبْلِهِ = އޭގެކުރީގައި. (މި قرآن ގެ ކުރީގައި) ۞ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ = އެމީހުން އެއަށް إيمان ވެއެވެ.
(قرآن އަށް إيمان ވެއެވެ.) ۞ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ = އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް (މި قرآن) ކިޔެވިއްޖެއްޔާ. ۞ قَالُوا
ءَامَنَّا بِهِ = އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެން އެއާމަށް إيمان ވެއްޖައީމުވެ. / ތެދުކުރީމުވެ. ۞ إِنَّهُ الْحَقُّ =
ހަމަކަށަވަރުން އެއީ حقّ އެވެ.۞ مِن رَّبِّنَا = އަހުރެމެންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ. ۞ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ =
ހަމަކަށަވަރުން އޭގެކުރީގައި (އެފޮތް ބާވައިލެއްވުމުގެކުރީގައި) އަހުރެމެން ވީމުއެވެ.۞ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ = إيمان
ވެ ކިޔަމަންވީމުން.۞ أُولَٰئِكَ = އެމީހުން ދެއްވޭނެއެވެ. ۞ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم އެމީހުން　އެއީ އެމީހުންނަށް

އެމީހުންގެ ދަރުމަ ދެއްވުން ލިބިގެންވޭ.◈ مَّرَّتَيْنِ = ދެފަހަރަށް - ދެގުނައަށް.◈ بِمَا صَبَرُوا = އެމީހުން ކެތްތެރިވިކަމުގެ ސަބަބުން.◈ وَيَدْرَءُونَ = އަދި އެމީހުން دفاع ކޮށް ދުރުކުރެއެވެ.◈ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ = ހެޔޮކަންތަކުން ނުބައިކަންތައް.◈ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން.

◈ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾ = އެމީހުން ހަރަދު ކުރެއެވެ.◈

إجْمَالِي މާނަ

(٤٩) (އޭ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ!.) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ!. އެދެފޮތަށްވުރެ ތެދުމަގުގެ ގޮތުން ފޮތެއް اللّه ގެ حضرة ން ކަލޭމެން ނިކަން ގެނެސްދީބަލާށެވެ. އޭރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިގަންނާނަމެވެ. ކަލޭމެން ތިޔަބުނާ ބުނުންތަކުގައި ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ ނިކަން ގެނެސްދީބަލާށެވެ!.

(٥٠) ފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް إجابة ނުދީފިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ޔަގީންކޮށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެމީހުން އެ تبع ވަނީ ހަމައެކަނި އެމީހުންގެ هوى نفس އަށެވެ. އަދި އޭގެ އަރުވާއިރުވެ. އަދި اللّه ގެ حضرة ން ވާ ތެދުމަގަކާއި ނުލައި ތިމާގެ އަމިއްލަ އެދުމަށް (ތިމާގެ هوى نفس އަށް) تبع ވާ މީހަކަށްވުރެ ބޮޑަށް މަގުފުރެދިގެންވާ މީހަކީ ފަހެ ކާކުހެއްޔެވެ؟ (އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް މަގުފުރެދިގެންވާ މީހަކު ނެތެވެ.)

(٥١) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް (يعنى: قريش ންނަށާއި އަދި بنى إسرائيل ންނަށް) ބަސް تفصيل ކޮށްދެއްވައި بيان ކޮށްދެއްވައިފީމުއެވެ. (އެބަހީ: ކުރީގެ أمّة ތަކުގެ خبر ތަކާއި ފަރާތަކުން އަދި އެމީހުންނަށް ދިމާވި ކަންތައްތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ تفصيل ކޮށް އެބައިމީހުންނަށް بيان ކޮށްދެއްވައިފީމެވެ. އެއީ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم އާއި ބެހޭ خبر ތައް އެމީހުން ހަނދާންކޮށް އެއިން عبرة އެއް حاصل ކުރުމަށެވެ.

(٥٢) އަދި މިއިރުގެ قرآن ގެ ކުރިން އެމީހުންނަށް ފޮތްދެއްވީމުން މި قرآن އަށް إيمان ވެއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން) قرآن ތެދުކުރެއެވެ.

(٥٣) އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް މި قرآن ކިޔުމެއްވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން އޭގެއަށް إيمان ވެއްޖައީމުއެވެ. އޭގެއަށް ތެދުކޮށްފީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭތި އަހުރެމެންގެ ربّ ގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ حقّ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެން ވަނީ މިކަލޭގެފާނު ކުރިއަށް – އެބަހީ: މި قرآن ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރީއަށް – އޭގެއަށް إيمان ވެ ބޯލަނބައިގެންނެވެ. ކިޔަމަންވެގެންނެވެ.

(٥٤) އެމީހުން ތަންނަށެވެ. އެމީހުން ކެތްތެރިވިކަމުގެ ސަބަބުން އެކަމުގެ ސަވާބު އެމީހުންނަށް ދެގުނަޔަށް ދެއްވާ ލެއްވޭނެއެވެ. (އެއީ އެމީހުން ކުރީގައި ތިބި ނަބިއްޔާއަށް إيمان ވެކަމާއި އަދި محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް إيمان ވި ކަމަށެވެ. – ނުވަތަ އެމީހުން محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم ފޮނުއްވުމުގެ ކުރިންވެސް އެކަލޭގެފާނަށް إيمان ވެކަމާއި އެކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވުމުންވެސް إيمان ވެކަމަށެވެ.) އަދި އެމީހުން ހެޔޮކަންތަކުން ނުބައިކަންތައް دفاع ކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން އެމީހުން ހަރަދުކުރެއެވެ. (اللّه ގެ ރިޟާއަށްޓަކައި އެކަލާނގެ މަގުގައި ހަރަދުކުރެއެވެ.)

وَإِذَا سَمِعُواْ ٱللَّغْوَ أَعْرَضُواْ عَنْهُ وَقَالُواْ لَنَآ أَعْمَٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِى ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٥٥﴾ إِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُوٓاْ إِن نَّتَّبِعِ ٱلْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَآ ۚ أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجْبَىٰٓ إِلَيْهِ ثَمَرَٰتُ كُلِّ شَىْءٍ رِّزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍۭ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۖ فَتِلْكَ مَسَٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَن مِّنۢ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا نَحْنُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥٨﴾

ލުޣަތު

وَإِذَا سَمِعُواْ ٱللَّغْوَ = އަދި އެމީހުންނަށް لَغْوُ އިވިއްޖެއްޔާ. އެބަހީ: بَاطِلُ ވާހަކަ އިވިއްޖެއްޔާ. ۞ أَعْرَضُوا عَنْهُ = އެމީހުން އެވާހަކައިން އެނބުރި ދުރުވެގަންނާނެއެވެ. ۞ وَقَالُواْ = އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ۞ لَنَآ أَعْمَٰلُنَا = އަހުރެމެންނަށް އަހުރެމެންގެ عمل އެވެ. ۞ وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ عمل އެވެ. سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ސަލާމްވުން އޮތެވެ. ۞ لَا نَبْتَغِى ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٥٥﴾ = އަހުރެމެން ޖާހިލުންނެއް ނޭދުމެވެ. إِنَّكَ لَا تَهْدِى = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނަކަށް ތެދުމަގު ނުދެއްކެވޭނެއެވެ. ۞ مَنْ أَحْبَبْتَ = ކަލޭގެފާނު ލޯބިވާ މީހަކަށް. ۞ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى = އަދި އެހެންކަމަކު الله ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. ۞ مَن يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް. ۞ وَهُوَ أَعْلَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ބޮޑަށެވެ. بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ = ތެދުމަގު ލިބިގަންނަ މީހުން. ۞ وَقَالُوٓاْ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. قريش ގެ ކާފަރުން ބުންޏެވެ. ۞ إِن نَّتَّبِعِ ٱلْهُدَىٰ مَعَكَ = އަހުރެމެން ކަލޭގެފާނާއިއެކު ތެދުމަގަށް تبع ވެއްޖެއްޔާ. ۞ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَآ = އަހުރެމެންގެ ބިމުން އަހުރެމެން ޖަހައިގަނެވިދާނެއެވެ. ބަލަ އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް ގަދަވާނެއެވެ. ۞ أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ހަމަޖެއްސަވައިނުދެއްވީމުތޯ؟ ۞ حَرَمًا ءَامِنًا = އަމާންވެގެންވާ حرَم އެއް. ۞ تُجْبَىٰٓ إِلَيْهِ = އެތަނަށް ޖަމާކުރެވޭ. ۞ ثَمَرَٰتُ كُلِّ شَىْءٍ = ހުރިހާއެއްޗެއްގެ މޭވާ (މެއިވާ) / ހުރިހާ ތަކެތީގެ މޭވާ. (މެއިވާ) ۞ رِّزْقًا مِّن لَّدُنَّا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ންވާ رِزْق އެއްގެގޮތުން. ۞ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެހެންކަމަކު އެމީހުންގެ ގިނަމީހުން. ۞ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ = އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. ۞ وَكَمْ أَهْلَكْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކުރެއްވީ ކިތައް ރަށަށްތޯ؟ (އެބަހީ: ވަރަށްގިނަރަށެއް

ހަލާކުކޮށްލީމެވެ.) ❁ مِن قَرْيَةٍ = ރަށްތަކުގެ ތެރެއިން (ގިނަރަށްތަކެއް). ❁ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا = އެރަށްތަކުގެ ދިރިއުޅުން نعمة އަށް ނާޝުކުރުވި ❁ فَتِلْكَ مَسَٰكِنُهُمْ = އެހުރީ އެމީހުން ދިރިއުޅުން ތަންތަނެވެ. ❁ لَمْ تُسْكَن مِّنۢ بَعْدِهِمْ = އެމީހުންގެ ފަހުން ދިރިނުއުޅެއެވެ. ❁ إِلَّا قَلِيلًا = މަދުން މެނުވީ. ❁ وَكُنَّا نَحْنُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވޭގެންނިވީމުއެވެ. ❁ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥٨﴾ = ވާރުތަވެރިކަމުގައި ކަލާނގުމުގައި. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٥٥) އަދި އެމީހުން بَاطِل އަދި ބޭކާރު ވާހަކަ އަހައިފިއްޔާ އެމީހުން އެވާހަކައިން ދުރުވެ ފުރަގަސްދެއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ عمل އެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ عمل އެވެ. ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް سلام ހުއްޓެވެ. އަދި جاهل ންނާއި جدل ކޮށް އެއްޗެހި ހޯދާކަށް އަޅުގަނޑުމެން ނޭދެމެވެ.

(٥٦) (އޭ رسول الله އެވެ!.) ކަލޭގެފާނު ލޯބިވާ ކޮންމެ މީހަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާކަށް ކަލޭގެފާނަކަށް ނުވެވޭނެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް الله އެދިވަޑައިގަންނަވާ ފަރާތަކަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. އަދި ތެދުމަގު ލިބިގަންނާނެ ބަޔަކު އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުން ބޮޑެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ أبوطالب އާއިމެދުގައިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. أبوطالب މަރަށް حاضر ވެފައިވުމުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނު ލޯބިވާ ބޭބޭބެ أبوطالب އަށް هِدَايَة ދެއްވުމަށް މަސައްކަތްތެރިކަމާއެކު ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް أبوطالب ގެ كلمة ދޫ ނުކިޔެއެވެ. صَحّ ރިވާޔަތުގައި ރިވާވެގެންވަނީ އެކަލޭގެފާނު މަރުވީ عبد المطّلب ގެ دين މަތީގައެވެ. إسلام دين ގެ މަތީގައެއްނޫނެވެ. އެކަމާގުޅޭގޮތުން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވި ކަމުގައިވެއެވެ. والله أعلم .

(٥٧) އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެބަހީ: مكّة ގެ مشرك ން ބުނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނާއި އެކު ތެދުމަގާއި حقّ دين އާއި تبع ވެއްޖެއްޔާއި (އިސްލާމްދީން ގަބޫލުކޮށްފިނަމަ) އަޅުގަނޑުމެން ބަރަހަނާވެގެން ގެންގޮސްވާނެއެވެ. (އޭގެ جواب ގައި الله އަންގަވަނީ) އެމީހުންނަށް ރައްކާތެރިކަން ލިބިގެންވާ حرم ދޮރެއް ދެއްވާ ހަމަޖައްސަވާފައި ނުވަނީއެވެ؟ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން ދެއްވާ ރިޒުގެއްގެ ގޮތުން އެތަނަށް ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ މޭވާ (ކާބޯތަކެތި) ޖަމާކުރެއެވެ. އަދި އެކަމަކު އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަންކަން އެގޮތަށް ފޯރުކޮށްދެއްވާކަން ނޭނގެތީއެވެ؟.)

(٥٨) އަދި އުފަލްތަކުގެ ދިރިއުޅުންނާ ޝުކުރުވެ އެބަހީ އުފަލްތަކުގެ މީހުން نعمة އަށް ނާޝުކުރުވެ شكر ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކުކޮށްލީ ކިތައްކިތައް ރަށްރައްޔެވެ؟ ވަރަށްގިނަ ރަށް ހަލާކުކޮށްލީމެވެ. އެމީސްމީހުން ދިރިއުޅުން ތަންތަން އެހުރީއެވެ. (ފެނިގެންދާނެއެވެ.) އެމީހުންނަށްފަހު އެތަންތާ ދާދިމަދުން މެނުވީ ދިރިނުއުޅެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވޭގެންނިވީ ވާރުތަވެރިކަމާ ކަލާނގުމުގައެވެ.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِىٓ أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى ٱلْقُرَىٰٓ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَٰلِمُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

ލުޣަތު

وَمَا كَانَ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رب ވާގޮތެއް ނޫނެވެ. ۞ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ = ރަށްރަށް ހަލާކުކުރައްވާ ކަލާނގެއަކަށް. ۞ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِىٓ أُمِّهَا = އެރަށްރަށުގެ މައިރަށަށް (مكّة އަށް) ފޮނުއްވައިފިނަމަ. ތާދުން رَسُولًا = ރަސޫލެއްކަމުގައި އެއީ محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އެވެ. ۞ يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ = އެބޭކަލަކު އެމީހުންގެ ގާތުގައި ކިޔަވައި ދީފުއްވުމަށް. ۞ ءَايَٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ۞ وَمَا كُنَّا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވާކަށް ނުވަމެވެ. ۞ مُهْلِكِى ٱلْقُرَىٰٓ = ރަށްތައް ހަލާކުކުރައްވާ ކަލާނގެއަކަށް.۞ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَٰلِمُونَ ﴿٥٩﴾ = އެރަށްރަށުގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حَال ގައިމެނުވީ. ۞ وَمَآ أُوتِيتُم = އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެވުނު ކޮންމެއެއްޗެއް. ۞ مِّن شَىْءٍ = އެއްޗެހިތަކުގެތެރެއިން. (ދުނިޔާ ތަކެއްޗަކުން.)۞ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ވީ އެއީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މަންފާއާއެވެ./ ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ބޭނުންކުރާ ތަކެއްޗެވެ. وَزِينَتُهَا = އަދި އެތާގެ ޒީނަތެވެ. ۞ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ = އަދި اللّه ގެ حضرة ގައިވާތަކެތި.۞ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ = މާހެޔޮވެގެން ދެމިހުރުން ބޮޑެވެ. ۞ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ = ފިކުރުކުރިން ވީ فِكر ކުރެވޭ ބުއްދިކޮށް ނުބަލަނީތޯއެވެ؟ ۞ أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ = ވީ އެއްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وعد ކުރެއްވިކަމެއްތޯ؟ ۞ وَعْدًا حَسَنًا = ރަނގަޅުވެގެންވާ وعد އަކުން. ۞ فَهُوَ لَٰقِيهِ = ވީ އޭނާއަށް ލިބޭނެ. ۞ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ = ވީ އެމީހަކާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަރާމުކުރުވައިދެއްވިމީހަކާ އެއްފަދަތޯއެވެ؟ ۞ مَتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގެ އަރާމުކުރުވުން. ۞ ثُمَّ هُوَ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = ދެން އެމީހާ قيامة ދުވަހުން. ۞ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ = (اللّه ގެ عذاب އަށް) حاضر ކުރެވޭމީހުންގެތެރެއިންވާ. ۞ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ = އަދި އެމީހުންނަށް - އެބަހީ: مشرك ންނަށް - އެކަލާނގެ ނިދާކުރައްވާދުވަހުން. ۞ فَيَقُولُ = ވީ އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ۞

أَيْنَ شُرَكَآءِىَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި شريك ކުރި شريك ންތައް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ۞ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ = ކަލޭމެން އުޅުނުއްކަޔީ شريك ންކަމުގައި ހީކުރި ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٩) (އޭ رسول الله އެވެ.!) އަދި ރަސްކަލާގެ މަސްވަކަލުގައިވާ (ނުވަތަ އެންމެ عزّة ތެރި ރަސްކަލުގައިވާ) ރަށަށް يعنى: مكّة އަށް رسول ފޮނުއްވާ ތޮނުއްވައިދެއްވުމަށްދާނދެން ކުރިން ވެރިވަރައިގެންވާ ރަސްމައް ހަލާކުކުރައްވާނެ ކަލާނގެ ރަސްކަލާނގެ ނޫނެވެ. ربّ ނޫޅުއްވެ. އަދި އުރަސްތުކުޅުއްވާކަލު އުފިހުނގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔައިދެއްވާނޭ. އަދި އެއްވެސް ރަށެއް ހަލާކުކުރައްވާނީ އެރަށެއްގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ގައިމެނުވީ ހަލާކު ނުކުރައްވާނެ ކަލާކުރުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވޮޑިގެން ނުވެވެ.

(٦٠) އަދި ތަކެތިގެތެރެއިން يعنى: ދުނިޔޭގެ ތަކެތިގެތެރެއިން – ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެވިފައިވާނަމަ ވާހަކަ އެއްޗަކީ ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ބޭނުންކުރާ މަޖާކުރާތަކެއް އެވެ. އަދި ބޭނުންތެރިވާ ހިނދު ގޮސްދާނެ ތަކެއްޗެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ގައިވާތަކެތި (ثواب އާ ސުވަރުގެ) ހެޔޮވަށި ދެމިހުރޭން ބާޤީވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެން އެއްޗެއް ނުވިސްނޭހެއްޔެވެ.؟

(٦١) އަޅުގަނޑު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ރަނގަޅު ހެޔޮ وعد އެއްކޮށް އަދި އެ وعد ކުރި ކަންތައް އެބައި: ސުވަރުގެ އެމީހަކަށް ލިބޭނެމީހާއާއި ދުނިޔޭގެ حياة ގައި ބޭނުންކުރާ ހެއިރު އުފާވެން މިންވަރުއްދެއްވި މީހާއާއި ދެމީހުން އެއްހެދި ވާނީ ހެއްޔެވެ.؟ ނުވާނޭކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އެމީހާ يعنى: ހެހުން މުޝްރިކާ قيامة ދުވަހުންވާހި އަޒާބަށް حاضر ކުރެވޭ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(٦٢) އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް يعنى: مشرك ންނަށް ނިދާއިއްވަވާދުވަހުން يعنى قيَامَة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައިއުޅެނުއިރު) شريك ންކަމުގައި ހީކުރިއްޖެއް شريك ންތައް ކޮބާ ކޮބައިހެއްޔެވެ.؟

قَالَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَغْوَيْنَآ أَغْوَيْنَٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۖ تَبَرَّأْنَآ إِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوٓا۟ إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَرَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ۚ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ أَجَبْتُمُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَنۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ مِنَ ٱلْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

ލަފްޒުމާނަ

قَالَ ٱلَّذِينَ = އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ۞ حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ = އެމީހުންގެ މައްޗަށް (ކާފަރުންގެ عذاب ގެ ބަސްފުޅު حقّ ވީމީހުން. ۞ رَبَّنَا = އޭ އަޅަގަނޑުމެންގެ ربّ އެވެ.! ۞ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ = މިއިބަވީމީހުން މިއީ. ۞ أَغْوَيْنَآ = އަޅުގަނޑުމެން މަގުފުރެއްދި މީހުންނެވެ. ۞ أَغْوَيْنَٰهُمْ = އަޅުގަނޑުމެން އެމީހުން މަގުފުރެއްދީމެވެ. ۞ كَمَا غَوَيْنَا = އަޅުގަނޑުމެންގެ މަގުފުރެދުނު ފަދައިން. ۞ تَبَرَّأْنَآ إِلَيْكَ = އަޅަގަނޑު އިބަރާއަތްކަށްވާނީ ބަރީއަވެއްޖެއީމުވެ. ۞ مَا كَانُوٓا۟ = އެމީހުން ނުވެއެވެ. ۞ إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ = ކަލޭމެންގެ ޝަރީކުން ކަމަށް ބުނެވޭ... ۞ وَقِيلَ = އަދި (އެމީހުންނަށް) ބުނެވޭނެއެވެ. ۞ ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ شريك ނުވަތަ ގޮވާށެވެ.! ۞ فَدَعَوْهُمْ = ދެންފަހެ އެމީހުން އެ شريك ނުވަތަ ގޮވާނެއެވެ. ۞ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ = ފަހެ އެ شريك ނުވަތަ އެމީހުންނަށް އިޖާބަ ނުދޭނެއެވެ. ۞ وَرَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ = އަދި އެމީހުން عذاب ދެކޭނެއެވެ. ۞ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ = އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ވިނަމަ. ۞ يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ = ތެދުމަގު ލިބިގަތްކަމުގައި. (ތެދުމަގު ލިބިގަންނަކަމުގައި) ۞ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ގޮވާވަޑައިގަންނަވާ. يعنى: مشرك ނުންނަށް - ނިދާއިއްވާވަޑައިގަތުމުން. ۞ فَيَقُولُ = ދެން އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ۞ مَاذَآ أَجَبْتُمُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ = ކަލޭމެން رسول ބޭކަލުންނަށް ޖަވާބުދިނީ ކީއްކަމެއްތޯއެވެ؟ ކޮންޖަވާބެއްތޯ ދިނީ؟ ۞ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ = ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަނދިރިވެގެންދާނެއެވެ. ۞ ٱلْأَنۢبَآءُ = خبر ތަކެއް (އެބަހީ: ޖަވާބަށް دليل އެއް ނުދެކި އަނދިރިވެގެންދާނެއެވެ..) ۞ يَوْمَئِذٍ = އެދުވަހުން. ۞ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٦﴾ = އެމީހުން (نَسَبُ އާއި ގާތްކަމުގެ ގޮތުން) ސުވާލު ނުކުރާނެއެވެ. ۞ فَأَمَّا مَن تَابَ = ފަހެ توبة ވެއްޖެމީހާ. وَءَامَنَ އަދި އީމާނަވެ ۞ وَعَمِلَ صَٰلِحًا = އަދި އެމީހާ صالح عمل ކުރެ. ۞ فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ = އެމީހާ ވުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އެމީހާ ވާނެއެވެ. ۞ مِنَ ٱلْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ = ކާމިޔާބުވި ސަލާމަތްވީ މީހުންގެ ތެރެއިން. ۞ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ

ހެއްދަވައެވެ. ❁ مَا يَشَآءُ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެމަތިން އެއްޗެއް. ❁ وَيَخْتَارُ ۚ = (އަދި ތެދުވެރިވާ إيمان ކަމަށާއި صالح عمل އަށް) އެކަލާނގެ إختيار ކުރައްވައެވެ. ❁ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ ۚ = އެމީހުންނަކަށް (އެބަހީ: مشرك ންނަކަށް – އެމީހުނަށް ބޭނުންވީހެން رسول ކަމަށް) إختيار ކުރުމުގެ ހައްޤެއް ނުވެއެވެ.❁ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ = الله ހުސް طاهر ވެއްޖެވެ. އަދި މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.❁ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ = އެމީހުން އެ شرك ކުރާތަކެތި ފިޔަވައި. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٦٣) އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް ކާފިރު ބަސްފުޅު حقّ ވީމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭއަހަރެމެންގެ ربّ އެވެ. އަހަރެމެން މަގުފުރެއްދިޔީ އެމީހުން މިމީހުންނެވެ. (އެމީހުން ބޮޑާވީއެވެ.) އަހަރެމެން މަގުފުރެދުނުފަދައިން އެމީހުން މަގުފުރައްދަވައިލީމެވެ. އިބަރާސްލާކާނގެ حضرة އަށް އަހަރެމެން އެމީހުންގެ ކަންތައް ބަރީއަވެއްޖަހައިލަމެވެ. އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންގެން އަހަރެމެނަށް އަޅުކަން ނުކުރެއެވެ.

(٦٤) އަދި (އެދުވަހުން) އެމީހުންނަށް ނިދާ އިއްވާލެވޭނެއެވެ. ބުނެވޭނެއެވެ. الله އާއި شريك ކުރި ކަލޭމެންގެ شريك ންތަކަށް ކަލޭމެން ގޮވާށެވެ. ފަހެ ދެން އެމީހުން އެތަކެއްޗަށް ގޮވާނެއެވެ. އަދި އެތަކެތި އެމީހުންނަށް ޖަވާބު ނުދޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން عذاب ފެންނާނެއެވެ. އެހިނދު އެމީހުންވެސް ދުނިޔޭގައި ތެދުމަގު ލިބިގަތުމަށް ހެދިނަމަ ރަނގަޅު ހިތްވާނެއެވެ. އެކަމަށް ވުރެ ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ދެން އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ؟

(٦٥) އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް يعنى: مشرك ންނަށް – ނިދާއިއްވަވާ ދުވަހުން – ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ކަލޭމެން رسول ބޭކަލުންނަށް ދިނީ ކޮންޖަވާބެއްހެއްޔެވެ. ކިޔާހެއްޔެވެ؟

(٦٦) ފަހެ އެމީހުންގެމައްޗަށް خبر ތަކެއް އަނދިރިވެގެންދާނެއެވެ.. (އެބަހީ: ދައްކާނެ حجّة އެއްޗެއް دليل އެއް ނެތި ދެވެން އެމީހުންބުރަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި ސުވާލު ނުކުރާނެއެވެ. ނަސަބާއި ގާތްކަމުގެ މަންފާވެސް ސުވާލު ނުކުރާނެއެވެ.

(٦٧) ފަހެ توبة ވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން ދަންނަވާށެވެ. އެމީހުންނަކީ ކާމިޔާބުވާ ނަސީބުވެރިޔަކު މީހުންގެތެރެއިން ވާނޭ މީހުންނެވެ.

(٦٨) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އިރާދަކުރައްވާ އެއްޗެއް ހައްދަވައެވެ. އަދި އިރާދަކުރައްވާމީހަކު (ތެދުވެރިވި إيمان ކަމަށާއި އަދި صَالح عمل ކުރުމަށް) إختيار ކުރައްވައި خاصّ ކުރައްވައެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް (އެބަހީ: مشرك ންނަށް – އެމީހުން ބޭނުންވީހެން رسول ކަމަށާއި نبى ކަމަށް) إختيار ކުރުމުގެ ހައްޤެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެ شرك ކުރާ ކަންތައް ފިޔަވައި الله ހުސް طاهر ވެ އަދި މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ ٱلْحَمْدُ فِى ٱلْأُولَىٰ وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَلَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ ۖ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحْمَتِهِۦ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

ތަރުޖަމާ

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.✻ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ފޮރުވައިވާތަކެތި.✻ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ = އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާ ކަންތައްތައް، ތަކެއްޗާއި.✻ وَهُوَ اللَّهُ = އަދި އެއީ الله އެވެ.✻ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި حقّ إله އަކުނުވެއެވެ.✻ لَهُ الْحَمْدُ = އެކަލާނގެއަށް حمد އާއި تعريف އޮތްވާނެ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ.✻ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ = އެންމެފުރަތަމަ ދުނިޔޭގައާއި / އެންމެފަހުންވާނޭ ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް.✻ وَلَهُ الْحُكْمُ = އަދި (خلق ތަކުންގެތެރޭގައި) حكم ކުރައްވައި ނިޔާކުރެއްވުން خاصّ ވެގެންވަނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ.✻ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾ = އަދި ކަލޭމެން އެނބުރި رجوع ވެގެންވާނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.✻ قُلْ أَرَأَيْتُمْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދީބަލާށެވެ! إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ = الله ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ލައްވަވައިފިއްޔާ.✻ اللَّيْلَ سَرْمَدًا = އަބަދުއަބަދަށް ދެމިހުރިގޮތުގައި ދާއިމީކޮށް.✻ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ = قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށް.✻ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ = الله ނޫން ދެން ކޮން إله އެއްތޯއެވެ؟✻ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ = ކަލޭމެންނަށް އަލިކަމެއް ގެނެސްދޭނީ.✻ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ = ކަލޭމެން ނުވަނީ (އެއްޗެއް ވިސްނާ فِكر ކުރާގޮތަށް) ނުއަހާނީތޯއެވެ.؟✻ قُلْ أَرَأَيْتُمْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ނިކަން خبر ދީބަލާށެވެ!✻ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ = الله ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ލައްވަވައިފިއްޔާ.✻ النَّهَارَ سَرْمَدًا = އަބަދު ދުވާލުގައި ދެމިތިބޭ.✻ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ = قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށް.✻ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ = الله ނޫން ދެން ކޮން إله އެއްތޯއެވެ.؟✻ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ = ކަލޭމެންނަށް ރޭގަނޑެއް ގެނެސްދޭނީ.✻ تَسْكُنُونَ فِيهِ = އޭގައި ކަލޭމެން އަރާމުކޮށް ހިމޭންވާނޭ.✻ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ = ކަލޭމެން ނުވަނީ (ބަލާ

ތަކްރާރުކުރާތީ) ނުދެކެނީހެއްޔެވެ.؟ ❁ وَمِن رَّحْمَتِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ رحمة ގެ ތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ. ❁ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ = ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ލެއްވުން. ❁ لِتَسْكُنُواْ فِيهِ = އެރޭގަނޑުގައި ތިޔަބައިމީހުން މަޑުއިރުވުމަށް ހަމަހިމޭންވުމަށެވެ. ❁ وَلِتَبْتَغُواْ مِن فَضْلِهِۦ = އަދި (ދުވާލުގެވަގުތު) ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން އެދިގަތުމަށެވެ. (ނުވަތަ ރޭގަނޑާއި ދުވާލު އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަން އެދުމަށް.) ❁ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް شكر ކުރުމަށްޓަކައި. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٩) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ފޮރުވި ވަންހަނާވެގެންވާ ތަކެއްޗާއި އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާ ތަކެތިވެސް ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(٧٠) އަދި އެކަލާނގެއީ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރުން حقّ ވެގެންވާ އެހެން އެއްވެސް إله އަކުނުވާ اللّه އެވެ. ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އެއް حقّ ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި (އެކަލާނގެ خلق ތަކުންގެ މެދުގައި) حكم ކުރެއްވުމަކީ ނިޔާކުރެއްވުން خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެނބުރި رجوع ވުންވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

(٧١) (އޭ رسول اللّه އެވެ!.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ތިޔަބައިމީހުން އިޔެއްކަށްކަމަކަން دائمى ގޮތުގައި قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށްދާންދެންވެސް اللّه تعالى ރޭގަނޑު ލައްވަވައިފިނަމަ ދެން ތިޔަބައިމީހުން އަލިކަމެއް ގެންނާނީ اللّه ނޫން ދެން ކޮން إله އެއްހެއްޔެވެ.؟ ތިޔަބައިމީހުން ފަހެ (އެއްޗެއްވިސްނާ فكر ކުރުމަށް ގޮތަކަށް) ނުއަޑުއަހަނީހެއްޔެވެ؟

(٧٢) (އޭ رسول اللّه އެވެ؟.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. ތިޔަބައިމީހުން އިޔެއްކަށްކަމަކަން دائمى ގޮތުގައި قيامة ދުވަހާއި ހަމައަށްދާންދެންވެސް اللّه تعالى ދުވާލު ލައްވަވައިފިނަމަ އެރޭގަނޑުގައި ތިޔަބައިމީހުން މަޑުއިރުވުމަށް ހިމޭންވުން ރޭގަނޑެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދޭނީ اللّه ނޫން ދެން ކޮން إله އެއްހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ފަހެ (ބަރުދާ ތަކްރާރުކުރާތީ) ނުދެކެނީހެއްޔެވެ؟ (މިހުރި ހެއްކާވެސް اللّه ގެ ކުދުރަތްވަންތަކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމެވެ.)

(٧٣) އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ލެއްވުން އެއީ އެކަލާނގެ رحمة ގެ ތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ. އެއީރޭގަނޑުގައި ތިޔަބައިމީހުން މަޑުއިރުވުމަށް ހަމަޖެހި އަރާމު ކުރުމަށެވެ. އަދި ދުވާލުގެ ވަގުތު އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން އެދިގަތުމަށެވެ. ނުވަތަ ރޭގަނޑާއި ދުވާލު އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަން އެދިގަތުމަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް شكر ކުރުމަށެވެ.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا۟ بُرْهَـٰنَكُمْ فَعَلِمُوٓا۟ أَنَّ ٱلْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ ۞ إِنَّ قَـٰرُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَءَاتَيْنَـٰهُ مِنَ ٱلْكُنُوزِ مَآ إِنَّ مَفَاتِحَهُۥ لَتَنُوٓأُ بِٱلْعُصْبَةِ أُو۟لِى ٱلْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُۥ قَوْمُهُۥ لَا تَفْرَحْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَٱبْتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلْـَٔاخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ ٱلْفَسَادَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

ލަފްޒީމާނަ

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ = އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ނިދާއިއްވާވާ ދުވަހުން. ۞ فَيَقُولُ = ފަހެ އެކަލާނގެ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ۞ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި شريك ކުރި شريك ންތައް ކޮބައިހެއްޔެވެ.؟ ۞ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ = ކަލޭމެން އަމަލުކުރެއްވި شريك ންކަމުގައި ހީކުރި. ۞ وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮންމެ أمّة އަކުން حاضر ކުރައްވާނަމެވެ. ވަކިކުރައްވާނަމެވެ. ۞ شَهِيدًا = ހެކިވެރިއަކު. ۞ فَقُلْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحى ކުރައްވާނަމެވެ. ۞ هَاتُوا۟ بُرْهَـٰنَكُمْ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ حجّة ނިކަން ގެނެސްބަލާށެވެ.! ۞ فَعَلِمُوٓا۟ = ފަހެ އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ.۞ أَنَّ ٱلْحَقَّ لِلَّهِ = ހަމަކަށަވަރުން حقّ ވަނީ الله އަށްކަން. ۞ وَضَلَّ عَنْهُم = އަދި އެމީހުންނަށް ގެއްލިގެންދާނެއެވެ. ۞ مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ = އެމީހުން ދޮގުހަދަމުންދިޔަ ތަކެތި / ބުދުތައް / شريك ންތައް. ۞ ۞ إِنَّ قَـٰرُونَ كَانَ = ހަމަކަށަވަރުން قارُون ވިއެވެ. ۞ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ = موسى عليه السّلام ގެ قوم ގެތެރެއިން. (އެކަލޭގެފާނުގެ ތިމާގެމީހުންގެތެރެއިން) ۞ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ = ފަހެ އޭނާ އެމީހުންގެމައްޗަށް ބޮޑާވެ ވަރުބޮޑުވެގެންވިއެވެ. ۞ وَءَاتَيْنَـٰهُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ދެއްވީމެވެ. ۞ مِنَ ٱلْكُنُوزِ مَآ = خزانة ތަކުގެތެރެއިން މުދަލުގެތެރެއިން ތަކެތި. ۞ إِنَّ مَفَاتِحَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ خزانة ތަކުގެ ތަޅުދަނޑިތައް.۞ لَتَنُوٓأُ بِٱلْعُصْبَةِ = ހަމަކަށަވަރުން މީހުންގެ جماعة އަކަށް ބުރަވެގެންވާފަދައެވެ. ۞ أُو۟لِى ٱلْقُوَّةِ = ބާރުގަދަ / ބާރުގަދަ. ۞ إِذْ قَالَ لَهُۥ قَوْمُهُۥ = އޭނާއަށް އޭނާގެ قوم ގެމީހުން ބުނިހިނދު. (ހަނދާންނުނެތޭތޯ!.) ۞ لَا تَفْرَحْ = ކަލޭ (ބޮޑާކަމުން) އުފާ ނުކުރާށެވެ. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން الله ލޯބިނުވާނެއެވެ.۞ ٱلْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ = ބޮޑާވެ އުފާވެރިވާ މީހުންނަށް. ۞ وَٱبْتَغِ = އަދި ކަލޭ އެދޭށެވެ. ۞ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ = الله ކަލޭއަށް ދެއްވި ތަކެތީގައި. ۞ ٱلدَّارَ ٱلْـَٔاخِرَةَ = آخرة ގެ ދާރު. ۞ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ = އަދި ކަލޭ ކަލޭގެ ނަސީބު ހަނދާން

ހަނދާންނައްތައި ނުލާށެވެ! ❁ مِنَ ٱلدُّنۡيَا = ދުނިޔެއިންވާ. ދުނިޔެއިން ލިބިފައިވާ. ❁ وَأَحۡسِن = އަދި ކަލޭގެފާނު ހެޔޮކުރެވެ! ރަނގަޅަށް ކަންތައްކުރާށެވެ! ❁ كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَ = الله ކަލޭފާނަށް ހެޔޮކުރެއްވި ހިތްވަރުގައި إحسان ތެރިވެވިދާނޭ ގޮތުގައި ފަރާތުން. ❁ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ = އަދި ފަސާދުކުރުމަކަށް ކަލޭ ނުހޯދާށެވެ! ފަސާދު ނުކުރާށެވެ! ❁ فِي ٱلۡأَرۡضِ = ބިމުގައި. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ = ހަމަކަށަވަރުން الله ލޯބިވެވޮޑި ނުގަންނަވައެވެ. ❁ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ۝٧٧ = ފަސާދުކުރާ މީހުންނަށް. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٤) އަދި އެމީހުންނަށް – އެބަހީ: مشرك ންނަށް – އެކަލާނގެ ނިދާއިއްވާދުވަހުން ފަހެ އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި އުޅުނިރު) ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށާ شريك ން ކަމުގައި ހީކޮށްގެން އުޅުނު شريك ންތައް ކޮބާ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެމީހުންނަށް އެ شريك ން ނުފެންނާނެއެވެ.

(٧٥) އަދި (قيامة ދުވަހުން) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮންމެ أمّة އަކުން ހެކިވެރިއަކު ވަކިކުރައްވައި حاضر ކުރައްވާހުށީމެވެ. އެއީ އެ أمّة ގެ نبي އާއެވެ. ދެންފަހެ مشرك ންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވާ ހުށީމެވެ. (އެއީ نبي އާ، ނަބީކަން އިންކާރުކުރަން ވިދާޅުވުމަށް ފުރުޞަތުދެއްވުމަށެވެ.) އެއަށްފަހު مشرك ންނަށް އަންގަވާނެއެވެ. ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރި އެއްޗެހީގެ ހައްޤުގައި ހުށަހަޅާ حجّة އާއި برهان ހުށަހަޅާށެވެ! (އެހިނދު އެމީހުންނަށް އެނގިވަޑައިގަތީ دليل އާއި حجّة އާއި ނުވާނެއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން حقّ ވަނީ الله އަށް ކަމާއި ތިމަންކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ދޮގުހަދައިގެން ބުނަމުންދިޔަ – ބާޠިލު –(الله ގެ ބަދަލުގައި އަޅުކަން އުޅުއްވިތަކެއް ފުރުން ހުރިހާ ކަމެއް) އެމީހުން ކައިރިން ގެއްލިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

(٧٦) ހަމަކަށަވަރުން قَارُوْنُ ވީ موسى عليه السّلام ގެ ގައުމިއްޔާގެ މީހުންގެ ތެރެއިން މީހެކެވެ. (ބައެއްގެ ބުނުމުގައި قَارُوْن އަކީ موسى عليه السّلام ގެ ބޮޑުބޭބެ ދަރިކަލެކެވެ.) ފަހެ އޭނާ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެ كِبر ވެރިވެގަތެވެ. އަދި އޭނާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދިނީ މުދަލާ كَنْزُ ތަކެއް ދެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ خَزَانَة ތަކުގެ ތަޅުދަނޑިތައް އުފުލުމަކީ ބާރުގަދަ جماعة އެއްގެ ބަޔަކަށްވެސް ބުރަވެގެންވާކަމެވެ. އަދި އޭނާގެ قوم ގެ މީހުން އޭނާއަށް ބުނިހިނދު ހަނދުމަކޮށްދޭށެވެ. (އޭ قَارُوْن އެވެ!) ކަލޭ ބޮޑާވެ އުފާނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑާވެ كِبر ވެރިވެ އުފާކުރާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

(٧٧) އަދި ކަލޭއަށް الله تعالى ދެއްވިމަތަކުތިން ކަލޭ آخرة އުޅޭށެވެ. (އެބަހީ: އުމުރަކުރުން آخرة ބަދަލަށް ފައިދާކުރާ عمل ކުރާށެވެ!) އަދި ދުނިޔެއިން ކަލޭއަށް ލިބިފައިވާ ބައި (ކަލޭގެ حِصّة) ހަނދާންނައްތާ ނުލާށެވެ! (އެވަގުތުތަކުގައި އަދި އުމަކާމީން آخرة ތަޣަނޑުކުރުވާފަދަ عمل ކުރާށެވެ!) އަދި الله ކަލޭއަށް إحسان ތެރިވެވިދާނޭގޮތުގައި ކަލޭވެސް މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކޮށްދިނުމާ إحسان ތެރިވާށެވެ! އަދި ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމަށް قصد ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ފަސާދުކުރާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑި ނުގަންނަވާނެއެވެ.

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ أَوَلَمۡ يَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَهۡلَكَ مِن قَبۡلِهِۦ مِنَ ٱلۡقُرُونِ مَنۡ هُوَ أَشَدُّ مِنۡهُ قُوَّةٗ وَأَكۡثَرُ جَمۡعٗاۚ وَلَا يُسۡـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوۡمِهِۦ فِي زِينَتِهِۦۖ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا يَٰلَيۡتَ لَنَا مِثۡلَ مَآ أُوتِيَ قَٰرُونُ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٖ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ وَيۡلَكُمۡ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيۡرٞ لِّمَنۡ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا وَلَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلصَّٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفۡنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلۡأَرۡضَ فَمَا كَانَ لَهُۥ مِن فِئَةٖ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلۡمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

ލުޣަތު

قَالَ = އޭނާ يعني: قارون – ބުންޏެވެ. ❁ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ = އަހަރެންނަށް އެއްޗެހި ލިބިފައިވާންކަނަކަމެވެ.❁

عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ = އަހަރެންގެ ކިބައިގައިވާ ވިޔަފާރިގެ ހުނަރުތަކާއި ކުޅަދާނަކަމެވެ. އެކަމުގެ علم ހުރުމެވެ. ❁

أَوَلَمۡ يَعۡلَمۡ = އޭނާއަށް ފަހެ ނޭނގޭތޯއެވެ.؟ ❁ أَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَهۡلَكَ = ހަލާކުކޮށްލެއްވުން الله ހަލާކުކުރެއްވިކަން.

(ހަލާކުކުރެއްވިއެވެ.) ❁ مِن قَبۡلِهِۦ = އޭނާގެ ކުރީގައި. ❁ مِنَ ٱلۡقُرُونِ = أمّة ތަކުގެ ތެރެއިން. ❁

مَنۡ هُوَ أَشَدُّ مِنۡهُ = އޭނާއަށްވުރެ ގަދަފަދަ މީހުން. ❁ قُوَّةٗ وَأَكۡثَرُ جَمۡعٗاۚ = ބާރުގެ ގޮތުންނާއި އަދި މުދާ

جمع ކުރުމުގެ ގޮތުން. ❁ وَلَا يُسۡـَٔلُ = އަދި ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ. ❁ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿٧٨﴾ =

مُجْرِم ންނަށް މީހުން އެމީހުންގެ ފާފަތަކާމެދު. ❁ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوۡمِهِۦ = ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ قوم ގެ ތެރެއަށް ނުކުތެވެ.

❁ فِي زِينَتِهِۦۖ = އޭނާގެ ޒީނަތްތެރިކަމުގައި – ތަފާތުކަމުގައި. ❁ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ = އަދި

އެދޭމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا = ދުނިޔޭގެ حياة . ❁ يَٰلَيۡتَ لَنَا = އަހަރެމެންނަށް ވީނަމަ

ކާށްކަހަ ރަނގަޅުވީހެއްޔެވެ؟ ❁ مِثۡلَ مَآ أُوتِيَ قَٰرُونُ = قَارُون އަށް ލިބިދެވުނުގޮތަށް ތަކެތި. އެގޮތަށްވުރެ. ❁ إِنَّهُۥ

ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ. ❁ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٖ ﴿٧٩﴾ = ބޮޑު ވާސިލުވާ ނަސީބެއްގެ ވެރިޔާކަމުގައެވެ. ❁

وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ = އަދި علم ދެވުނު މީހުން ބުންޏެވެ. ❁ وَيۡلَكُمۡ = ތިޔަ ކަލޭމެންނަށް

ހަލާކުވުމެވެ. ❁ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيۡرٞ = الله ގެ ހަޟްރަތުގެ ثواب ގެ ހެޔޮކަމެވެ. ❁ لِّمَنۡ ءَامَنَ وَعَمِلَ

صَٰلِحٗا = إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުންނަށް. ❁ وَلَا يُلَقَّىٰهَآ = އަދި އެގޮތަށް كلمة އެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ބުނުމުގެ

توفيق ނުލިބޭނެއެވެ. ނުވަތަ الله ގެ ހަޟްރަތުގެ ثواب ނުލިބޭނެއެވެ.) ❁ إِلَّا ٱلصَّٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾ = ކެތްތެރިންނަށް

ފެނުމެވެ.◈ فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއާ އޭނާގެ ގެ ގެންބަވައިދިނީމެވެ. ◈ ٱلْأَرْضَ = ބިމަށް. ބިމުގެތެރެއަށް. ◈ فَمَا كَانَ لَهُۥ = ފަހެ އޭނާއަކަށް ނުވިއެވެ. ◈ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُۥ = އޭނާއަށް نصر ދޭނޭ އެއްވެސް جماعة އެއް. مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّٰه ފިޔަވައި ◈ وَمَا كَانَ = އަދި އޭނާ ނުވިއެވެ. ◈ مِنَ ٱلْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ = نصر ލިބިގަތް މީހުންގެތެރެއިން.◈

إجْمَالِي މާނަ

(٧٨) އޭނާ އެބުނީ: قارون ބުންޏެވެ. އަހުރެންނަށް އެމުދާ ލިބިފައިވާކަން ކަނޑައެޅިގެން އަހުރެންގެ ކިބައިގައިވާ ވިޔަފާރީގެ ހުނަރުތަކާއި މޮޅުކަމާއި. އެކަމުގެ علم ހުރުމުންނެވެ. (اللّٰه تعالى އާގެ جواب ގައި وحي ކުރެއްވިއެވެ.) އޭނާގެ ކުރިން ހަލާކުކުރި أمّة ތަކުގެ ތެރެއިން ބާރުގަދަކަމުން މާގަދަފަދަ މީހުންނާއި ވިޔަފާރީގެ މުދާ އެއްކޮށް ޖަމާކުރުމުގައި މާ ކުރިއަރާފައި ހުރި ކިޔަވަރުބަހަށް اللّٰه ހަލާކުކުރެއްވިކަން އޭނާއަށް ނޭނގޭތޯއެވެ. (އެއީ އެމީހުން ނުބައިވެރިވެ ހުރުމުންނެވެ. ކުށްވެރިޔަން އަދަބު ނުލިބޭގޮތަކަށްވެސް ގެންދިޔުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އަދި ނުބައިމީހުންގެ ކުށްތަކާ –(مجرم ނުކުތުން)– އެމީހުންގެ ކުށްތަކާ ބެހޭގޮތުން (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ ކުށްތަކާ ގުޅޭކަން ބޭނުމެއް ނުވާނެއެވެ.)

(٧٩) ދެންފަހެ އޭނާ يعني: قارون އޭނާގެ ޒީނަތާއެކު ބޭރުވެ ނިކުމެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ قوم ގެމީހުންގެ (އަތްމަތީގައި) ނިކުމެއެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ މުދާވެރިކަމާއި عزّة ތެރިކަން ދެކެފައި ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ދިރިއުޅުން އެދޭމީހުން ބުންޏެވެ. قارون އަށް ލިބިދީފައިވާފަދަ ތަކެތި އަހުރެމެންނަށްވެސް ލިބިދޭނެނަމަ ކޮންފަދަ ރަނގަޅުކަމެއްހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޮތީ ބޮޑުވެރިކަމާ ނަސީބެއްގައެވެ.

(٨٠) އަދި ތަންދޮރުދަންނަމީހުން ހަރުދަނާ عِلْمُ ލިބިފައިވާ އެމީހުން ބުންޏެވެ. ކަލޭމެންނަށް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އީމާންވެ صالح عمل ކުރިމީހުންނަށް اللّٰه ގެ حضرة ގައި ހުރި ثواب އާއި ދަރުމަ މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ކެތްތެރިންނަށް ފިޔަވައި އެކަމަކަށް ثواب އާއި ދަރުމަ ނުލިބޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެ علم ދިނުން އެބުނިކަމަކަށް ބުނި كلمة އެއް ބުނުމުގެ توفيق ކެތްތެރިންނަށް ފިޔަވައި ނުލިބޭނެއެވެ.

(٨١) ދެންފަހެ އޭނާއާއި – އެބަހީ: قَارون އާއި އޭނާގެ ގެއާއި ބިމުގެ ތެރެއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެންބަވައިދިނީމެވެ. އަދި އޭނާއަށް نصر ދޭނޭ އެއްވެސް جماعة އެއް – އަދި ފޯރާއެއް އޭނާއަކަށް ނުވިއެވެ. އަދި نصر ލިބިގަތް މީހުންގެތެރެއިން އޭނާ ނުވިއެވެ.

وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا۟ مَكَانَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ ۖ لَوْلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى ٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ مَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾

މުފްރަދާތު

وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا۟ مَكَانَهُۥ = އަދި އޭނާގެ ދަރަޖައާ مَقَام އެދުނު މީހުންވެސް ވެއްޖެއެވެ. ۞ بِٱلْأَمْسِ އިއްޔެ. ۞ يَقُولُونَ = އެމީހުން ބުނާކަށްވަނީ. ۞ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ = ހިތާމައެވެ. ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله . ۞ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ = ރިޒުޤު ފުޅާކުރައްވައެވެ. ۞ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނުން އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް. ۞ وَيَقْدِرُ = އަދި (އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް) ދަތިކުރައްވައެވެ. ۞ لَوْلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا = الله އަހުރެމެންނަށް ހެޔޮކަން ދެއްކެވުމެއް ނުވާނަމަ. لَخَسَفَ بِنَا = އެކަލާނގެ އަހުރެމެންނާއިއެކު ގެންގޮސް ބިމުގައި ފޮރުވާލެއްވީސްއެވެ. ۞ وَيْكَأَنَّهُۥ = ހިތާމައެވެ. ކަލޭމެން ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ. ۞ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾ = ކާފިރުންނަކީ كاميابُ ނުވާނޭ މީހުންނެވެ. تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ = آخرة ގެ އެދާރެވެ. (ސުވަރުގެއާއި އޭގެ نعمة) ۞ نَجْعَلُهَا = މިވަނީ ހަދަވާލެއްވުމެވެ. އެއީ ވެރިވުމެވެ. ۞ لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ = ނޭދޭ މީހުންނަށެވެ. ۞ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި ބޮޑާވެ كِبْرُ ވެރިވުން. މަތިވެރިވުން. ۞ وَلَا فَسَادًا = އަދި ފަސާދަ ކުރުމެއްވެސް. ۞ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ = އަދި ފަހުކޮޅުގެ ތަނަވަސް تقوى ވެރިންނަށެވެ. ۞ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ = ހެޔޮކަމެއް އަރުވާ - އެބަހީ: ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިމީހާ ދަރުމަވެރިވާނެއެވެ. ۞ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا = ފަހެ އޭނާއަށް އެއަށްވުރެ ހެޔޮކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. ۞ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ = އަދި ނުބައިކަމެއް އަރުވާ - އެބަހީ: ނުބައިކަމެއް ކުރިމީހާ. ۞ فَلَا يُجْزَى = ފަހެ جَزَاء ނުދެވޭނެއެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ = ނުބައިކަންތައްކޮށް ކުރި މީހުންނަށް. ۞ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ = އެމީހުން ކުރި ކަމެއްގެ ކަންތައްތައް ފިޔަވައި. ۞ إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް قرآن فرض ކުރެއްވި ކަލާނގެ / قرآن ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެ. ۞ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ

مَعَادٍ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް وعد ވެވިފައިވާތަނަށް އަނބުރާ ކަލޭގެފާނު ރައްދުކުރައްވާނޭމެވެ. (އެއީ مكّة އެވެ. ނުވަތަ މަރުވެ. ނުވަތަ. ސުވަރުގެއެވެ. واللّٰه أعلم) ❁ قُل = (އޭ رسول اللّٰه އެވެ!.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ❁ رَّبِّيٓ أَعۡلَمُ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ބޮޑެވެ. ❁ مَن جَآءَ بِٱلۡهُدَىٰ = ތެދުމަގާއިގެން އައިމީހާ.❁ وَمَنۡ هُوَ = އަދި ވަނީ ކާކުކަމާއި. ❁ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٨٥﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމުގައި❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨٢) އަދި އިއްޔެ قارون ގެ ދަރަޖައާ އޭނާގެ މުދަލާ مقام އެދުނުމީހުން މިއަދު ބުނާކަމުގައިވިއެވެ. ހިތާމަކުރެއްޖެއެވެ. ކަލޭމެން ހައިރާންވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه تعالى އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެތެރެއިން އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެގަންނަވާ ބަޔަކަށް ރިޒުޤު ތަނަވަސްކޮށް ކުރައްވައި އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެގަންނަވާ ބަޔަކަށް ދަތިކުރައްވައެވެ. އަދި اللّٰه تعالى އަހުރެމެންގެ މައްޗަށް ދަރުމަވަންތަވެވަޑައިގެންނެވިނަމަ/ رحمة ނުލައްވިނަމަ އަހުރެމެންނަށްވެސް قارون އާއި އެކު ގަނބަވައިގަންނަވައިފީހެވެ. ހިތާމަ ކުރެއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ހައިރާންވެ. ހަމަކަށަވަރުން كافر ނުންނަން އެކަލާނގެ ކާމިޔާބު ނުވެއްވާނެއެވެ.

(٨٣) آخرة ގެ އެގެދޮރު، އެބަހީ: ސުވަރުގެއާއި އެތާނގެ نعمة ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީ ބިންމަތީގައި ބޮޑާވެ كبر ވެރިވާން ނޭދޭ މީހުންނަށެވެ. އަދި ފާސިދުކަމެއްވެސް ނޭދޭމީހުންނަށެވެ. އަދި ފަހުކޮޅުވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ. ސުވަރުގެވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

(٨٤) ހެޔޮކަމެއް ކުރިމީހާ ދަންނައެވެ. ފަހެ އެމީހާއަށް އެކުރި ހެޔޮކަމަށްވުރެ މާރަނގަޅު ދަރުމައާއި ثواب ހުންނާނެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއް ކުރި މީހާ ދަންނައެވެ. ފަހެ ނުބައި عمل ކުރި މީހުންނަށް އެމީހުން އެކުރި ނުބައިކަމާއި – ނުބައި عمل އާއި އެއްފަދަ ޖަޒާއެއް ފިޔަވައި ނުލިބޭނެއެވެ. (ނުބައި ޖަޒާ ގިނަ ނުވާނެއެވެ. ހެޔޮ عمل ގެ ޖަޒާ ގިނަވާނެއެވެ. އެއީ ހެޔޮކަމަކަށް ދިހަ ހެޔޮކަން ދީން އެއަށްވުރެ ގިނަވެގެންގޮސް اللّٰه އިރާދަފުޅުވެގަންނަވާ ވަރަކަށެވެ.)

(٨٥) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް قرآن ބާވައިލެއްވިކަލާނގެ مَعَاد އަށް ކަލޭގެފާނު ރައްދުކުރައްވާ ހުއްޓެވެ. (އެއީ ކަލޭގެފާނަށް وعد ވެވިގެންވާ ތަނެވެ. އެތަނަކީ مكّة އެވެ. ނުވަތަ މަރުވެ. ނުވަތަ އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. واللّٰه أعلم)

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ތެދުމަގާއިގެން އައިމީހާއާއި އަދި ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމުގައިވާމީހާވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓا۟ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ ۘ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ ۚ لَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

މުފްރަދާތު

وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓا۟ = އަދި ކަލޭގެފާނު އުއްމީދެއްގައި ގެންނަވާ ކަމުގައި ނުވެއެވެ. ❁ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبُ = ކަލޭގެފާނަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވުމަކަށް. ❁ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްކަމުގައި މެނުވީ. ❁ فَلَا تَكُونَنَّ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! ❁ ظَهِيرًا لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ = ކާފަރުންނަށް އެހީވެ ވާދެވެރިޔާ ވީހަކަން. ❁ وَلَا يَصُدُّنَّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު އަނބުރާލައިދިނަ ނުދެއްވާށެވެ!. عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ = الله އާޔަތްތަކުން ފިޔަވައި. ❁ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް (އެއާޔަތްތައް) ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު. ❁ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ رَبُّ އަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ!

وَلَا تَكُونَنَّ = އަދި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ. ❁ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ = مشرك ންގެ ތެރެއިން.

❁ وَلَا تَدْعُ = އަދި ކަލޭގެފާނު دعاء ނުކުރައްވާށެވެ!. ގޮވާ ނުގޮވައްވާށެވެ!. ❁ مَعَ ٱللَّهِ = الله އާއިއެކު. ❁ إِلَٰهًا ءَاخَرَ = އެހެން إله އަކަށް. ❁ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ) އެހެން އަޅުކަމްލިބޭ إله އަކު ނުވެއެވެ.❁ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ = ހުރިހާ އެއްޗަކީ ހަލާކުވާނޭ އެއްޗެއްސެވެ.❁ إِلَّا وَجْهَهُۥ = އެކަލާނގެ وجه ފިޔަ ވީނުމެ. (އެކަލާނގެ ذات ފިޔަވައިމެ) ❁ لَهُ ٱلْحُكْمُ = (خَلْقُ ތަކުންގެ މެދުގައި) حكم ކުރެއްވުން ވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. ❁ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަނބުރާ رجوع ވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٨٦) (އޭ رسول الله އެވެ!.) ކަލޭގެފާނަށް ފޮތްބާވައިލެއްވުމަކަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގެންނެވި ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެކަމަކު ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްކަމުގައި މެނުވީ އެފޮތް ބާވައިލެއްވުން ނުވެއެވެ. ފަހެ ކާފިރުންނަށް އެހީވެ ވާގިވެރިޔާ ވިހަނުކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ.

(٨٧) އަދި ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު الله ގެ آية ތަކުން ކަލޭގެފާނު އަނބުރާ ދުރުކުރުވިޔަ ނުދޭށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އަށް ކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވާށެވެ. އަދި مشرك ންގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ.

(٨٨) އަދި الله އާއި އެކު ކަލޭގެފާނު އެހެން إله އަކަށް ގޮވާ دعاء ކުރައްވާ ނުރައްދަވާށެވެ!. އެކަލާނގެ މެނުވީ (حقّ) އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ وجه ފުޅު އެބަހީ: އެކަލާނގެ ذات ފުޅު މެނުވީ ހުރިހާ ތަކެއްޗަކީ (قيامة ދުވުގެ ކުރިން) ހަލާކުވެ ފަނާވެގެންދާ ތަކެއްޗެވެ. (އެކަލާނގެ خلق ތަކުންގެ މެދުގައި) حكم ކުރެއްވުންވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށެވެ. މި حكم ކުރެއްވުމަކީ ދުނިޔޭގައިވެސް حكم ކުރެއްވުމެވެ. އަދި آخرة ގައިވެސް حكم ކުރެއްވުމެވެ. ހުރިހާ حكم އެއްގެ ވެރިޔަކީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަނބުރާ رجوع ވާންވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.